

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІЛОРУСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ІСТОРІЇ БІЛОРУСІ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

“ВОСЬМІ БЕРДЯЄВСЬКІ ЧИТАННЯ”

1 червня 2020 року

Біла Церква

2020

Організаційний комітет

Даниленко А.С., д-р екон. наук, академік НААН, ректор, голова оргкомітету;

Борщовецька В.Д., канд. пед. наук, доцент, декан факультету права та лінгвістики;

Мельник Л.М., канд. політ. наук, доцент, зав. кафедрою соціально-гуманітарних дисциплін;

Ярмола О.В., канд. філос. наук, доцент кафедри соціальногуманітарних дисциплін;

Чернецький Є.А., канд. іст. наук. (Україна), д-р гуманітарних наук (Польща), зав. відділом інформ.-краєзнав. роботи Білоцерківської міської ЦБС;

Водоп'янов П.О., чл.-кор. НАН Білорусі, проф., д-р філос. наук;

Бурак П.М., канд. філос. наук, доцент, зав. кафедрою філософії та права БДТУ;

Коваль О.В., канд. іст. наук, ст. викладач кафедри історії Білорусі та політології БДТУ;

Харьковщенко Ю.Є., канд. філос. наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін;

Олешко О.Г., зав. редакційно-видавничого відділу/

«Восьмі Бердяєвські читання»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Біла Церква, 1 червня 2020 року. – 55 с.

Науковий збірник містить тези доповідей та повідомлень учасників міжнародної науково-практичної конференції «Восьмі Бердяєвські читання», що відбулася 1 червня 2020 року в м. Білій Церкві.

© Білоцерківський національний аграрний університет

© Білоруський державний технологічний університет

УДК 021.4+069:325.2(437)«1920/1930»

Koval V. U., PhD (History)

Belarusian State Technological University

koval@belstu.by

THE ROLE OF THE NATIONAL ORGANIZATION AT THE SOCIAL ADAPTATION OF BELARUSIANS IN CZECHOSLOVAKIA (1920–1930th)

The capital of Czechoslovakia has a rich historical heritage of the Slavic emigrants. It's well known, that Prague has had many nicknames. It is a real “Golden Prague” for the history of the second emigration wave in XX century. According to the contemporary view, the interwar Czechoslovakia is a main political and cultural center of the Belarusian emigration. The more active persons emigrated from West Belarus (as a part of Poland) from 1921 till 1939.

Czech culture and society have continuously been reinvigorated and shaped by successive waves of emigrant groups and their descendants. Belarusian emigrants also got the high education at the interwar Czechoslovakia. They were students of Karlov University, the Ukrainian Free University, the Russian Faculty of Law, the Ukrainian Higher Pedagogical Institution, the Ukrainian College of Agriculture at Poděbrady, etc.

For example, the Ukrainian Free University in Prague had been the center of the Ukrainian culture and national traditions and had been greatly visited by the famous professors and researchers. All lectures were held in the Ukrainian language. The Ukrainian universities in Czechoslovakia accepted those students who were able to study in Ukrainian language. The Ukrainian Higher Pedagogical Institution was founded in July 1923 on the same basis.

The process of adaptation involved the psychological acculturation (as the changes in the attitudes, behaviors, values and national identity). In the early part of the 20th century, acculturation became synonymous with assimilation, the loss of one's original culture and the adoption of a new host culture [3, p. 6]. Acculturation and assimilation of emigrants can occur on both the potentially group and individual levels (values, behavioral patterns, attitudes, identity, language).

Many diasporas had sought to influence the elites that determine attitudes and policies toward their ancestral homelands. Some of the most challenging questions in politics of Czechoslovakia concerned how ethnocultural identification with ancestral countries bore on civil culture. Throughout the Belarusian history of diaspora, the emigration groups had asserted their identification with their native land (the basis of the myth about homeland).

Acculturative stress had been positively associated with depression and identity confusion. Adaptation includes the main strategies: assimilation, separation, integration and marginalization. The acculturative stages have been described: contact, conflict, crisis and adaptation [3, p. 6]. The negative consequence of acculturation and assimilation is the phenomenon of acculturative stress.

The program of assistance for emigrants had been implemented since 1921, which was called “Russian Support Action”. The main aims of the program were: to organize the first help for the emigrants without money; to open the employment bureaus; to enable the younger intelligentsia to finish their studies; to organize the eating places; to enable the literary, scientific and art workers to continue their works. It was announced that the Slavic emigrants would be supported both financially and morally by the Ministry of Foreign Affairs of Czechoslovakia. For example, by the end of the school-year 1922/1923 the Ministry of Foreign Affairs was supporting a total more than

300 Russian and Ukrainian secondary-school students at 60 Czechoslovak secondary schools in various parts of the country.

Belarusian nationalists enjoyed the atmosphere of freedom in Czechoslovakia, but the emigrants lost Czech support in 1930th. Different national associations, councils and unions were organized in Prague by Belarusians, such as the Belarusian Cultural Association named after F. Skorina, the Belarusian Council in Prague, the Union of Students (Citizens of BSSR), the Belarusian Student's Organization, the Belarusian Hramada in Prague etc.

One of the most important organizations for the major Belarusian groups in Czechoslovakia was the Belarusian Hramada in Prague. Their aims were threefold: firstly, to gain international support for homeland, secondly, to raise national language, culture, as well as historical awareness among their countrymen, and thirdly, to morally influence them to prioritise the interests of national sovereignty over the competing political programmes or private interests [2, p. 69]. Hramada was founded in 1921.

The Association of Belarusian Student Organizations (ABSOS) was organized in 1926 in Prague by the emigrants from West Belarus. ABSOS had 3 departments: economic, international and press center. The special role of organization was related to the membership in the International Student Confederation (Confédération Internationale des Étudiants – C.I.E.) from 1926 till 1938. ABSOS developed its cultural and education contacts with students of Italy, USA, France, Germany, Latvia, Lithuania.

The financial resources had been found to provide a buffer against the negative effects of acculturative stress. The Czech-Ukrainian Committee for Assistance to the Ukrainian and Belarusian Students in Prague provided the numerous scholarships, free lunches and medical care for emigrants from 1921 till 1929. In 1921 the Czech-Ukrainian Committee took 557 students under its care; in 1922 this number rose quickly (in January – 774, in April – 1021, in the beginning of the school-year 1922/1923 the number reached 1157 students, at its end – 1606 students) [1, p. 24]. The Committee in 1922 cared for 29 Belarusian students. The economic and financial agency of the Czech-Ukrainian Committee for Assistance to the Ukrainian and Belarusian Students was in charge of a special department under an official from the Ministry of Foreign Affairs of Czechoslovakia.

Moreover, the personality variables, social support and financial resources had an impact on the process of the individual and social adaptation of emigrants. Many Belarusians organization and associations were founded in Prague. Different national organizations assisted the Belarusian emigrants in the process of social adaptation.

Literatura

1. Czechoslovak Help to the Russian and Ukraine emigration. – Prague: Published by the Ministry for Foreign Affairs, 1924. – 140 p.
2. Kolenovská, D. Heros and Anti-Heros of the Belarusian Independence Project in Czechoslovakia / D. Kolenovská // The Journal of Belarusian Studies. – Vol. 8. – № 3. – pp. 67–86.
3. Organista, P. Acculturation / P. Organista // Encyclopedia of Multicultural psychology / Edited by Yo Jackson. – Thousand Oaks: SAGE Reference Publication, 2006. – pp. 6–7.

УДК 930:94(470)(476)

Крючек П. С., канд. ист. наук

Белорусский государственный технологический университет

pit68@tut.by

УНИИ МЕЖДУ ВЕЛИКИМ КНЯЖЕСТВОМ ЛИТОВСКИМ И КОРОЛЕВСТВОМ ПОЛЬСКИМ В ТРУДАХ М.В. ДОВНАР-ЗАПОЛЬСКОГО

Выдающийся ученый Митрофан Викторович Довнар-Запольский внес огромный вклад в развитие белорусской, украинской и российской историографии. Значительное место в его научном творчестве занимала история Великого княжества Литовского – государства объединяющего в своих границах, в том числе и земли современных Украины и Беларуси. Огромное значение на жизнь этого государства и судьбы населявшего его народов оказали унии между ВКЛ и Королевством Польским. Поэтому эта проблема всегда занимала одно и важнейших мест белорусской, украинской, литовской и польской историографиях. Не обошел своим вниманием эту проблему и М.В. Довнар-Запольский.

Началом унийного процесса между Великим княжеством Литовским и Королевством Польским стала Кревская уния 1385 г., по условиям которой великий князь литовский Ягайло становился польским королем и обязался среди прочего включить земли ВКЛ в Польское королевство. Сделать это не удалось по причине сопротивления в княжестве, во главе которого стал Витовт.

Следующая – Виленская-Радомская уния была заключена в 1401 г. и была вызвана временным ослаблением международной позиции Витовта после его поражения от татар на реке Ворскла в 1399 г. По условиям унии Витовт и его близкое окружение обязались быть верными польскому королю, который будучи верховным правителем ВКЛ передавал Витовту пожизненное право на владение княжеством, а также признавал за ним титул великого князя литовского. После смерти Витовта его государство должно было перейти к Польше. В свою очередь польские представители присягли, что в случае смерти их короля без наследников, они не выберут нового монарха без согласия представителей княжества.

Многие положения Виленско-Радомской унии были подтверждены в 1413 г. актом Городельской унии, в результате которой польская шляхта приняла литовских бояр в свое гербовое братство и восстанавливала наследственность титула великого князя литовского.

Этот союз был прерван во времена княжения Великого князя Свидригайло (1430-1432 гг.), когда отношения между государствами обострились настолько, что дело доходило до военных действий. После поражения Свидригайло в междоусобной войне и занятия Виленского трона Сигизмундом Кейстутовичем (при активной поддержке поляков), новый великий князь вместе с польским королем выдали два совместных привилея в 1432 и 1434 г., которые, подтверждали унию между ВКЛ и Польшей.

Однако в 1440 г. магнаты ВКЛ, вопреки всем унийным соглашениям, полностью самостоятельно без согласия поляков выбрали великим князем младшего сына Ягайло Казимира, а поляки признали королем его старшего брата Владислава. После смерти последнего поляки выбрали своим королем Казимира. Тот, хоть и не сразу, но принял польскую корону (1447 г.), и стал одновременно великим князем Литовским и королем Польским, тем самым возобновив унию между двумя государствами.

В 1494 г. после смерти Казимира магнаты ВКЛ снова без согласования с поляками выбрали великим князем его сына Александра, а поляки объявили своим королем другого сына Казимира – Яна Альбрехта. Уния снова прервалась. Когда же в 1501 г. Ян Альбрехт умер, поляки выбрали королем великого князя литовского Александра и персональная уния вновь восстановилась. Ее формально закрепили Мельницким актом 1501 г., в котором стороны обязывались и впредь выбирать общего монарха на общем Сейме. Кроме того было решено ввести единую монетную систему и оказывать взаимную помощь против внешних врагов.

В 1529 г. снова вопреки договору литвины отдельно, еще при жизни тогдашнего общего монарха Сигизмунда, избрали великим князем его сына Сигизмунда Августа. Тогда и поляки провели его на свое королевство.

Наконец, в 1569 г. дело дошло до преобразования персональной унии в реальную Люблинскую унию, в результате которой Литва и Корона объединились в одно государство – Речь Посполитую обоих народов.

Взгляды на унию Митрофана Довнар-Запольского представлены в его работах «Польско-литовская уния на сеймах до 1569 г. Исторический очерк» изданной в Москве в 1897 г. [1] и обобщающем труде «История Беларуси», который при жизни автора так и не был издан и вышел в свет только в 1994 г. [2].

Все развитие унийного процесса между ВКЛ и Польшей историк рассматривал как исключительную инициативу поляков, которая вызывала ярое сопротивление со стороны магнатов княжества. Первый унийный акт 1385 г., по мнению Довнар-Запольского, имел лишь историческое значение по причине очень сильной оппозиции в Великом княжестве. Для поляков он служил аргументом в их последующих домогательствах соединения с Литвой. Магнаты ВКЛ, в свою очередь, пользовались каждым своим военным успехом, чтобы ослабить и вообще поставить под сомнение унию с Польшей. Поляки же использовали каждую неудачу ВКЛ в войне с Московским государством, чтобы накинуть свои условия унии. При этом они часто лишь соблазняли княжество унией, не оказывая ему реальной военной помощи [2, с. 98].

В качестве главного мотива, которым руководствовалась польская шляхта в своих унийных домогательствах, было ее желание приобрести огромные малонаселенные земли ВКЛ, особенно на южной Украине. При этом, если в 15 в. вопрос об унии поднимали в основном польские магнаты с целью военно-дипломатического союза и захвата земель и должностей в ВКЛ, то в 16 в. унии стала добиваться также и спредняя шляхта, которой было тесно в самой Польше. Кроме этой чисто материально-практической мотивации Довнар-Запольский считал важной причиной стремления к унии желание объединения ради свободы вероисповедания [2, с. 98].

По мнению ученого, все унии вплоть до Люблинской носили более пропагандистский характер и не имели большого практического значения. Несмотря на постоянное подтверждение акта унии, ВКЛ сохраняла полную самостоятельность, как во внутренней так и во внешней политике.

Люблинская уния была заключена в период чрезвычайно тяжелой для ВКЛ Ливонской войны. М. Довнар-Запольский показывает, что поляки целенаправленно стремились использовать трудности ВКЛ, чтобы навязать княжеству унию на своих условиях. В коронной Посольской избе ораторы доказывали, что Литву нужно заставить присоединиться к Короне, так как война закончится, литвины снова от унии уклонятся [2,

с. 100]. Поэтому унию 1569 г. и связанные с ней события М. Довнар-Запольский назвал насилием и «актом величайшей несправедливости, которую допустил братский народ».

При этом Ученый подчеркивал, что в заключении новой унии с Польшей была заинтересована часть шляхты ВКЛ, особенно с украинских земель. Они были заинтересованы в получении таких же вольностей, которыми обладала польская шляхта. Именно с их согласия произошло присоединение к Польше еще перед подписанием унии земель ВКЛ, а именно, Волыни, Подляшья и Киевской земли.

То, что Волынские и подляшские послы довольно охотно присягнули короне, исследователь назвал предательством идеи самостоятельности западнорусского государства. От этой измены украинская шляхта ничего не выиграла, так как лучшие земли южной Украины были захвачены польскими господами, а внесенная ими религиозная смута привела к казацким войнам. «Потомки украинцев были жестоко наказаны за измену их родителей» [2, с. 101]. М.В. Довнар-Запольский подчеркивал, что Люблинская уния имела в целом отрицательные последствия для будущего как ВКЛ так и Польши и не только не усилила новое государство, но и ослабило его, создав условия для национальных и религиозных противоречий, которые создали условия для последующей гибели Речи Посполитой.

Таким образом, М.В. Довнар-Запольский давал в целом отрицательную характеристику униям ВКЛ и Польши. Они привели к тому, что шляхта ВКЛ постепенно начала постепенно усваивать польские традиции, усваивать польский язык и польскую культуру. Все это придавало социально-экономической борьбе в Беларуси и Украине национально-религиозный характер. Именно этот аспект и использовала в конце концов Россия, вмешавшись во внутривосточную борьбу в Речи Посполитой и присоединив белорусские и украинские земли к своей империи.

Литература

1. Довнар-Запольский М.В. Польско-литовская уния на сеймах до 1569 г. // Древности. Труды славянской комиссии Императорского Московского археологического общества. – Т. 2. – Москва, 1898. – С. 124-168.
2. Доўнар-Запольскі М.В. Гісторыя Беларусі. Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 1994. – 510 с.

УДК 340

Росавицький О. О., старший викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

НАРОДНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТІЇ

Однією з основних ознак демократичної держави є наявність народного суверенітету у процесі здійснення державної влади. Згідно з теорією держави і права та інциклопедичними довідниками під поняттям «народний суверенітет» розуміють це принцип, згідно з яким народу належить вся суверенна повнота влади на території країни, право самому вирішувати

свою долю – безпосередньо чи через представницькі органи, брати участь у реалізації політики своєї держави, контролювати діяльність органів державної влади [1].

Суверенна воля народу може бути виражена в двох основних формах:

- безпосередньо: шляхом референдуму, чи шляхом вільних виборів органів державної влади (Президента, парламенту, органів місцевої влади), та
- у представницьких формах.

Представницька демократія – здійснення народом влади через виборні установи, які представляють громадян і наділені виключним правом приймати закони. Представницькі органи (парламенти, виборні органи місцевого самоврядування) наділяються правом вирішення найбільш важливих питань життя народу (оголошення війни, прийняття бюджету, введення надзвичайного та воєнного стану, вирішення територіальних спорів та ін). Конституції у різних країнах наділяють представницькі органи різними повноваженнями, але обов'язковими і найважливішими серед них є функції законодавчої влади і прийняття бюджету.

Представницькі органи не обов'язково покликані безпосередньо контролювати виконавчу владу – це визнається лише у державах з парламентською формою правління, але при будь-якій системі дані органи все ж наділяються окремими конституційними повноваженнями в цій галузі. Ефективність діяльності представницьких органів у великій, якщо не вирішальній, мірі залежить від співпраці з виконавчою владою. Інша не менш важлива умова – незалежність представницького установи у межах своїх повноважень, відсутність конкуруючої законодавчої влади, невтручання виконавчої влади в прерогативи представницьких установ.

В Україні представницька демократія забезпечується виборами Президента України, виборами до Верховної ради України та до органів місцевого самоврядування. На кожному рівні представницькі установи володіють певними повноваженнями, які покликані виключати можливість втручання в їхню діяльність. Так, стаття 6 Конституції України, закріплює принцип поділу влади, за яким державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, визначаючи при цьому і відповідні види органів у системі органів державної влади України: органи законодавчої, виконавчої та судової влади.

Одним із показників існування демократії в країні є так званий «індекс демократії». Згідно з даними інформаційного агентства «Апостроф», видання «The Economist» опублікувало свій щорічний рейтинг індексу демократії за підсумками 2019 року. Україна посіла у цьому рейтингу 78 місце, піднявшись на 6 позицій порівняно із 2018 роком. Загалом у рейтингу представлені 167 країн, 164 з яких є членами ООН. Лідерами у рейтингу стали Норвегія, Ісландія, Швеція, Нова Зеландія і Фінляндія, які за багатьма показниками набирають 10 балів.

І як висновок, хотів би зауважити, що демократія не створюється в один час, не копіюється за зовнішнім зразком. Необхідно, щоб суспільство країни в своїй більшості було готове до використання демократичних механізмів. Щоб населення країни відчуло себе громадянами, та було б готове на регулярній основі витратити свою увагу, свій час, свої зусилля на участь в процесі управління державою, а представники влади зрозуміли б, що їх власний достаток формується з податків, що сплачують громадяни країни. Іншими словами, демократія працює там, де люди готові в неї щось вкладати а влада не лише репрезентує себе «службою народу», а і дійсно робить спроби такою бути.

Джерела

1. Інформаційний ресурс: <https://uk.wikipedia.org/Народний суверенітет>
2. Інформаційний ресурс: https://24tv.ua/indeks_demokratiyi_za_versiyeyu_the_economist_yake_mistse_u_reytingu_posila_ukrayina_n1267756

УДК 316.752

Ордіна Л. Л., канд. пед. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

larisaordina@ukr.net

АКТУАЛІЗАЦІЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Рівень суб'єктивності демократичних цінностей є показником особистісно-професійної розвиненості здобувачів вищої освіти і викладачів, їх загальної культури як ступеня реалізації ідеально ціннісного, трансформації потенційного в актуальне. Освіта – це універсальне право людини. Вона також виступає засобом до реалізації інших прав особистості, інструментом, який створює можливості для соціального та економічного розвитку.

Свобода як демократична цінність виступає першою ознакою буттєвої оформленості особистості. Свобода покладає межу власне особистісного буття і виявляє себе як фундаментальний спосіб його ствердження.

Демократія являє собою сукупність принципів і практичних заходів, що захищають свободу людини. Демократія - це інституціоналізація (введення в законні рамки) свободи. Вільна випадковість, вільне поривання, на думку Х. Ортега-і-Гассета, - вихідні ознаки життя – і біологічного, і соціального. «Життя перемогло на планеті не тому, що спиралося на необхідність, а тому, що потопило, розчинило її в багатстві можливостей, дозволило будь-якій із них у випадку краху стати містком до перемоги іншої» [1, 43]. Тому прояв свободи людини потрібно шукати не в його окремих матеріальних діях, а і у всій соціальній дії, в самій сутності людини. Свобода людини може бути представлена у двох визначеннях – перше представляє знання і активне використання закономірностей, що визначають сутність речей або процесів, на які направлена діяльність людини; друге – це існуюча потреба духу, що визначає цю діяльність, і на нашу думку, складає основу свободи людини загалом. Історично вищі заклади освіти створювались як осередки свободи думки і слова, скарбниці національної культури, як інтелектуальні центри, що «вимагає очевидних передумов: відповідного академічного клімату та атмосфери» [2].

Таким чином, свобода як базова демократична цінність наповнює життя людини змістом, мотивує до реалізації суб'єктів освітнього простору своїх особистісних і соціальних запитів, перетворює її в об'єкт, який виконує умови повноцінного життя заради особливої форми щастя. Необхідно відзначити, що у розвитку свободи як демократичного феномена важливе значення має не тільки збільшення об'єму самої свободи, а і формування у людини ціннісного відношення до неї, тобто через володіння свободою, індивід усвідомлює себе особистістю.

Важливим механізмом демократизації освітнього процесу у закладі вищої освіти є використання принципу *співробітництва* при організації взаємовідносин усіх суб'єктів освітнього процесу. Демократія є формою правління, при якій всі громадяни беруть участь в управлінні державою і приймають на себе відповідальність перед суспільством або безпосередньо, або через своїх вільно обирають представників. Демократична спрямованість ЗВО виявляється у стремлінні демократизувати освітній процес, систему управління, самоорганізовуватись як демократична спільнота, сформувати стійкі демократичні традиції, демократичний дух закладу вищої освіти. Важливою ознакою демократизму ЗВО є розвинена система самоуправління. Співробітництво чітко визначає взаємність прав і обов'язків, дотримання прийнятих норм і правил поведінки.

Кожне суспільство передає свої традиції мислення, соціальні норми, культуру та ідеали із покоління до покоління. Існує прямий зв'язок між освітою і демократичними цінностями:

* В демократичному суспільстві зміст і практика освіти підтримують звичай демократичного управління. Цей процес передачі освіти є життєво важливим в умовах демократії. Тільки ефективні демократії представляють собою динамічні форми правління, що еволюціонують і вимагають незалежного мислення громадян.

* Можливість позитивних соціальних і політичних змін знаходиться в руках громадян. Влада не повинна розглядати систему освіти як засіб контролю над інформацією здобувачів вищої освіти. Влада повинна оцінювати і направляти ресурси на освіту так само, як вона прагне забезпечити захист своїх громадян.

* Освіченість дозволяє людям отримувати інформацію. Поінформовані громадяни більшою мірою здатні удосконалювати свою демократію.

* Система освіти в демократичному суспільстві не перешкоджає вивченню інших політичних доктрин або систем правління. Демократія заохочує студентів до того, щоб висувати розумні аргументи, що ґрунтуються на ретельному дослідженні і ясному розумінні історії.

* У приватних і релігійних груп повинна бути свобода для створення шкіл, а у батьків - можливість дати своїм дітям приватну освіту. Навчання в державних школах має бути рівною мірою доступне для всіх громадян, незалежно від їх етнічних чи релігійних коренів, гендерної приналежності або фізичних вад. Демократичні норми і практика повинні бути предметом навчання для того, щоб люди розуміли й оцінювали свої можливості і обов'язки як вільні громадяни.

* Освіта у демократичному суспільстві включає знайомство з національною і світовою історією і поінформованість про основні демократичні принципи.

* Студенти також повинні мати можливість організовувати клуби та заходи, в ході яких демократичні норми можуть реалізуватися на практиці. Наприклад, самоврядування дає їм можливість набуття досвіду в галузі демократичного процесу, а також досвід у сфері громадської участі у виборах; випуск газет дозволяє студентам отримувати уявлення про роль вільних ЗМІ і відповідальної журналістики; дозвіллевая діяльність дозволяє розвивати творчі здібності, що сприяє гармонійному розвитку особистості студента.

Література

1. Ортега-и-Гассет. Х. Спортивное происхождение государства. // Философская и социологическая мысль. – 1990, №6. – С.43.
2. Маркова А.К., Матис Г. А., Орлов А.Б. Формирование мотивации учения. – М.: Просвещение, 1990. – С. 2-5.

УДК 316.46:001

Хахула Б. В., асистент

Білоцерківський національний аграрний університет

bogdan.khakhula@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРА У НАУЦІ

Анотація. У роботі розглядаються питання, пов'язані з особливостями формування лідера у науці й інтелектуалізацією сучасного українського суспільства та основні завдання наукового лідера.

Ключові слова: лідерство, керівництво, лідер у науці, інтелектуалізація, національна еліта.

Важливою умовою прогресивного розвитку суспільства в сучасних умовах є формування інтелектуального потенціалу українського народу. У наш час, коли йде підготовка до інтелектуалізації в суспільстві, важливого значення набуває плекання молодшої наукової еліти, яка повинна виконати свою історичну місію – розбудувати могутню українську державу.

Проблема плекання національної еліти хвилює не тільки освітян, а й прогресивну громадськість. Україні сьогодні знадобляться молоді люди, які були б водночас і пошуковцями, і фахівцями, що володіють передовими технологіями; лідерами, які будуть визначати і примножувати основні цінності, даючи змогу й іншим робити те саме; фахівцями, які могли б працювати в команді над вирішенням складних наукових і господарських проблем. Наше дослідження – це плід упевненості в тому, що життя можна покращити знаннями, силою думки та удосконаленням особистості.

Лідер у науці – це учений, що має ідеї, послідовників, які поважають його знання, досвід, мудрість та авторитет. Лідером у науці може бути тільки творча особистість. Це людина з особливим напрямком думок, бажанням проникнути в сутність предмета й піти далі. Дослідник, що володіє ідеями і легко віддає їх, що вміє підказати, якими шляхами прямувати, стає дослідником-учителем.

Повертаючись до особливостей наукової творчості, до того, хто повинен займатися наукою, не можна не підкреслити інші необхідні умови, що сприяють успіху індивіда. Це – цілеспрямованість, уміння концентруватися на предметі діяльності, відсутність лінії, несумлінності та неакуратності в роботі. Це не повинні бути співробітники, які стандартно працюють, а такі, що володіють власним творчим потенціалом. Під цим стандартним визначенням закладається значний сенс. Його важко чітко визначити, адже немає правил самого процесу творення чогось нового. Це не просто добре зроблена робота, вчасно і з урахуванням всіх вимог, пред'явлених до проблеми. Така робота, безсумнівно, важлива в будь-якій професії. Проте в науковій роботі є свої особливості – творчий початок, натхнення,

прагнення довести роботу до фіналу, незважаючи ні на що, відкриття не обов'язково великого, але обов'язково нового.

На нинішньому етапі розвитку громадської культури потрібна наявність виховання низки якостей у тих, хто повинен займатися наукою:

1. Креативність. Сьогодні мало мати лише фундаментальні знання, необхідно щодня шукати нові шляхи вирішення завдань, проблем з метою поліпшення ефективності роботи. Бути креативним – це приймати часто нестандартні рішення, що відрізняються високою інтелектуальністю і новизною.

2. Постійна жага знань. У вченого має бути безперервне прагнення до навчання і отримання нових знань, він повинен добре орієнтуватись у всіх новинах науки, особливо тієї галузі, в якій він безпосередньо працює.

3. Прагнення до досконалості. Великий вчений повинен не тільки тримати високу планку, а й постійно вдосконалюватися для досягнення ще більш високих результатів у всіх напрямках науки і в своїй безпосередній професії.

4. Завзятість, наполегливість. Вчений на будь-якому етапі свого кар'єрного росту зобов'язаний перебувати в постійному пошуку істини, він повинен рухатися вперед до вирішення поставлених завдань і цілей, поки не досягне результату.

5. Рішучість. Науковий співробітник, лідер повинен бути рішучим, швидко оцінювати ситуацію, що склалась, і приймати рішення, яке принесе користь і позитивний результат його колективу.

6. Ентузіазм. Лідер у науці повинен своїм прикладом надихати колектив, буквально «заражати» його своєю енергією та ентузіазмом і мотивувати людей до дії, такий дослідник знаходить нестандартні та ефективні рішення, що ведуть до успіху установи.

7. Впевненість у собі. У будь-якій ситуації лідер повинен впевнено себе почувати при прийнятті будь-якого рішення. При цьому він повинен бути врівноваженим, емоційно стійким, спокійним і гармонійним. Учений повинен у будь-якій ситуації легко зберігати спокій, бути терпимим.

8. Амбіційність. Кожен дослідник повинен ставити перед собою досить високі цілі і намагатися їх досягти.

9. Справедливість. Лідер наукової школи повинен бути справедливим у будь-якій ситуації по відношенню до кожного члена колективу.

10. Людяність – одне з найнеобхідніших для лідерства якостей. У будь-якій ситуації, в першу чергу, потрібно залишатися людиною, бути готовим брати до уваги думку і потреби всіх членів колективу.

Всі ці якості необхідні як лідеру наукової школи, так і всім вченим, які в майбутньому можуть претендувати на керівництво науковим колективом.

Лідер наукової школи має бути: генератором основної ідеї; при всій різнобічності, глибині й енциклопедичності знань у своїй і суміжній сферах науки для успішного виконання функцій керівника наукової школи має бути зосередженим на дуже вузькому науковому напрямі; мати педагогічні лекторські таланти; організаторські здібності; певний комплекс індивідуальних якостей (сильну волю, цілеспрямованість, принциповість, привабливість тощо); орієнтацію, що сприяє максимально ефективній діяльності колективу, який він очолює.

Розглядаючи проблеми лідерства, потрібно розрізняти зміст понять «лідер» і «керівник»:

Лідер покликаний здійснювати регуляцію передусім міжособистісних стосунків у колективі, водночас як керівник – офіційних.

Лідерство виникає стихійно, а керівника певного соціального колективу призначають або обирають.

Висування лідера здебільшого залежить від настрою колективу, тоді як керівництво – явище стабільне.

Керівництво підлеглими, на відміну від лідерства, має значно визначенішу систему санкцій, яких у лідера немає.

Сфера дії лідера – це здебільшого невелика група людей, а поле діяльності керівника ширше, бо він представляє трудовий колектив у ширшій соціальній системі.

Лідерство і керівництво – це два різних поняття. Керівництво концентрує увагу на тому, щоб люди робили речі правильно, а лідерство – на тому, щоб люди робили правильні речі. Сьогодні роль лідерства особливо актуальна для прогресу, тому що постійно потрібен приплив нових ідей, теорій, концепцій і рішень. Як показує практика, справжній Лідер має великий вплив і спроможність досягати разом з колективом хороших результатів.

Для лідера-творця, лідера-натхненника наукового колективу, а не просто для керівника, незаперечно потрібно мати власні наукові ідеї й не шкодуючи передавати їх своїм учням, а можливо, й не тільки їм. Однак, у будь-якому випадку, лідер має переконати своє оточення, що науковий пошук потрібний. Усе життя лідера у науці сконцентроване на пошуку, експериментах та дослідженнях. Це справжній учений, який постійно працює, шукає, досліджує, сумнівається, народжує ідеї, прагне до узагальнень, добре аналізує, синтезує і пише. Будучи добрим теоретиком, може запропонувати гіпотези, теорії та концепції. У нього своя система цінностей й інтереси, що ведуть його до дослідницької роботи та можуть багато зробити для підтримки наукової школи. А також його робота зосереджена і на педагогічній діяльності, це може бути добрий лідер і методист, що прагне удосконалити викладання. Лідери виконують управлінські функції, дають поштовх розвитку науки і культури. Лідерство – це панування професіоналізму, особистості і кращих, творчість завжди була призначенням неординарності.

Основні завдання наукового лідера:

- організація та підтримання взаємодії між представниками наукової спільноти (обговорення наукової проблематики на сторінках журналу; формування творчих наукових колективів; обмін досвідом тощо);

- популяризація наукових поглядів вченого (дослідника) у науковому середовищі, а також створення умов для підвищення його авторитету серед представників наукової спільноти (забезпечення позиціонування наукових статей автора у провідних наукових бібліотеках України, а також їх розміщення на електронних науково-інформаційних та наукометричних ресурсах; сприяння підвищенню рівня цитування тощо);

- створення умов для підвищення професійної майстерності молодих вчених (дослідників) у презентації результатів власних наукових пошуків, а також підвищенні рівня їх якості;

- формування та підтримання інтересу представників наукової спільноти до актуальних проблем теорії і практики лідерства та проблеми еліти в суспільстві, а також інформаційне забезпечення наукових пошуків у межах педагогічного, філософського, суспільно-політичного та державно-управлінського знання.

Відомо, що в сучасних умовах інтелектуальний потенціал є важливою умовою прогресивного розвитку суспільства. Одним із визначних чинників економічного розвитку сьогодні є інтелектуальне виробництво, а основою формування власності – інтелектуальна власність. Продуктом інтелектуальної творчості є ідеї. Чим більше в суспільстві мудрих людей і більше ідей, тим вищий його інтелектуальний потенціал. Лідери у науці часто стають реформаторами. Вони не створюють нічого нового, але дають поштовх до руху, який підготував час і обставини, вони черпають натхнення від відкриттів та нововведень і передбачають майбутнє.

Отже, плекання фахової наукової еліти та інтелектуалізація суспільства є важливою проблемою сьогодні, яке повинно розпочинатися у закладах середньої та вищої освіти із реорганізації мислення людей і, в першу чергу, генерування ідей учителями і викладачами, бо вони повинні очолити підготовку нової інтелектуальної еліти нації, яка стане лідером перебудови свідомості й матеріального виробництва. Чи зможуть українці реалізувати свій інтелектуальний потенціал, стати духовними лідерами, взірцевою і гордою нацією, залежить від того, як будемо навчати молодь і як лідери нації сприятимуть цьому навчанню. Майбутнє – за лідерами-екстравертами, істинними вченими з високим рівнем культури, моралі і відповідальності.

Література

1. Зербино Д.Д. Наукова школа: лідер і учні / Д.Д. Зербино. – Львів: Євросвіт, 2001. – 208 с.
2. Лідер наукової школи / О. Юркова // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 16(1). – С. 16-18.
3. Школа науки. Монографія / Д.Д. Зербино, А.В. Рыбачук. – К.: Логос, 2016. – 231 с.
4. Чепига М.П. Плекаймо інтелектуальну еліту. Навчальний посібник. – Л.: Тріада плюс, 2007. – 536 с.

УДК 334.7:316.776:101.8

Хахула Л. П., канд. пед. наук, доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

larysakhakhula@gmail.com

ФІЛОСОФСЬКІ ПІДХОДИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ НАПРЯМІВ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ

Анотація. У роботі розглядаються теоретичні і практичні засади, що стосуються удосконалення напрямів комунікаційної політики організації в умовах конкурентоспроможності та питання, пов'язані з комунікативною діяльністю.

Ключові слова: комунікація, комунікаційна політика організації, комунікативний процес, комунікаційні зв'язки, комунікативні установки, комунікаційна діяльність.

Соціальна філософія засвідчує, що теоретичні і практичні засади удосконалення напрямів комунікаційної діяльності політики організації в умовах конкурентоспроможності

виходять з єдності теорії і практики та впливає з самого змісту відносин людини до оточуючого віту. Людина не пристосовується до природи як тварина, і не стоїть у суто теоретичному відношенні до неї. Вона активно діє, і ця діяльність є способом і формою відношення до об'єктивного світу як до природного, так і суспільного. Така діяльність являє собою процес теоретико-практичного перетворення і освоєння зовнішнього світу.

У даному випадку об'єктом нашого дослідження є комунікативна діяльність. Удосконалення напрямів комунікаційної політики організації в умовах конкурентоспроможності обумовлено декількома причинами: по-перше, відсутністю концепції комунікаційного процесу в системі менеджменту організацій, що розвивається в умовах високої невизначеності, диференціації і глобалізації; по-друге, необхідністю вироблення і впровадження у життя надійного саморегулятивного механізму, здатного підвищити ефективність організації за рахунок посилення комунікаційних зв'язків; по-третє, впровадженням ефективного зворотного зв'язку у механізм менеджменту організацій та заміною «суб'єкт-об'єктної» парадигми на «суб'єкт-суб'єктну» парадигму управління, чому у значній мірі допомагає формування ефективного комунікаційного процесу.

Дослідження комунікативних процесів в організації – одна з актуальних наукових проблем, оскільки в сучасних умовах комунікація є невід'ємною складовою будь-яких форм суспільних відносин, зокрема у встановленні партнерської взаємодії між місцевими органами влади та громадськості.

Комунікація має багато різних інтерпретацій, на основі яких її можна визначити як передачу чи обмін інформації та взаємодію і координацію зусиль учасників процесу. Особливо актуальні проблеми комунікації на рівні органів місцевого самоврядування, тому що саме на місцях має забезпечуватися конституційне право громадян на інформацію. У процесі комунікаційної діяльності відбувається налагодження контактів влади з цільовими аудиторіями населення, узгодження надання публічних послуг за потребами громадян, здійснення контролю якості цих послуг та оперативне реагування на зміни в інформаційному просторі.

У комунікативній системі організації слід виділити дві інформаційно-комунікативні системи: внутрішню (комунікації, які забезпечують взаємодію суб'єктів різних рівнів управління, підрозділів, посадовців шляхом налагодження комунікаційних каналів у процесі особливих контактів, обміну документацією, функціонування електронних засобів зв'язку тощо) та зовнішню (комунікації органів місцевого самоврядування з центральними органами влади, у підпорядкуванні яких вони знаходяться, наприклад, для районних держадміністрацій – обласні держадміністрації, для облдержадміністрацій – виконавчі органи центрального рівня, а також різні групи громадськості).

Важливими складовими комунікативної діяльності органів місцевого самоврядування є: керівна система – суб'єкт управління, керована система – об'єкт управління, мета, принципи, правове забезпечення (блок нормативних актів, щодо комунікативної діяльності органів місцевого самоврядування), організаційне забезпечення (організаційна структура управління, функції прогнозування, планування, мотивації, контролю); інформаційний процес (збір, обробка, поширення та зберігання інформації), ресурсне забезпечення (кадри, техніка, науково-методичне забезпечення, форми, методи, технології).

Органи місцевого самоврядування мають використовувати інноваційні комунікативні форми і технології налагодження відносин із громадськістю, розвивати суспільні зв'язки з урахуванням загальної комунікативної політики держави з метою відновлення довіри людей

до владних структур, налагодження продуктивної взаємодії з населенням. Для досягнення успіху в діловому спілкуванні керівникам необхідно володіти комунікативними установками, а іноді їх змінювати.

Комунікативні установки – це стан готовності керівника певним чином (позитивно або негативно) реагувати на об'єкти (або суб'єкти) та впливати на них. Ці установки дуже важливі для формування культури спілкування, оскільки допомагають встановити контакт між співрозмовниками, підготувати їх до позитивного сприймання інформації, перебороти байдуже або негативне ставлення до тих чи інших ідей, підлеглих, ситуацій.

Для ефективного ділового спілкування керівникам організацій необхідно враховувати наступні рекомендації: дотримання етичних норм під час спілкування з колективом; дотримання культури у процесі оперативного спілкування з колективом; створення ситуації успіху під час проведення нарад; відпрацювання вимог до культури спілкування під час організації прийому підлеглих та відвідувачів. Мистецтво ділового спілкування визначається тими етичними нормами і принципами, які використовує керівник стосовно до своїх підлеглих. Для керівника – дотримання управлінської етики є одним із головних критеріїв оцінки професіоналізму.

Таким чином, результати дослідження визначають, що одним із перспективних напрямків розвитку професійної культури керівника в сучасних умовах стає розвиток культури ділового спілкування. Адже практично всі проблеми управління пов'язані зі спілкуванням у колективі. Тому важливого значення набуває засвоєння та впровадження керівниками такої моделі ділового спілкування, яка базується на концепції суб'єкт-суб'єктних зв'язків.

Отже, комунікаційна діяльність організацій в умовах конкурентоспроможності впливає на успішну реалізацію управлінських рішень, а також гарантує якісне виконання завдань цілого спектру комунікативної політики держави.

Література

1. Бебик В. М Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз: Моногр. – К.: МАУП, 2005. – 440 с.
2. Воронкова В. Г., Беліченко А. Г., Мельник В. В., Ажажа М. А. Етика ділового спілкування: Навч. посібник . – Львів: Магнолія, 2009. – 312 с.
3. Осовська Г. В. Комунікації в менеджменті: Курс лекцій [Текст]: навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Г. В. Осовська. – К. : Кондор, 2003. – 218 с.
4. Терещенко Д. А. Організаційно-правове забезпечення комунікативної діяльності місцевих органів влади: дис. канд. наук з державного управління. – Харків: Харківський РІДУ, 2009. – 207 с.
5. Шавкун І. Г. Філософія менеджменту. Монографія. – Запоріжжя: «ТандемАртСтудия», 2007. – 261 с.

УДК 821.111

Токмань Г. Л., доктор педагогічних наук

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

НАЦІОНАЛЬНЕ У ПРАЦІ «ДОЛЯ РОСІЇ» МИКОЛИ БЕРДЯЄВА І РОМАНІ «ЧЕРВОНЕ І ЗЕЛЕНЕ» АЙРІС МЕРДОК

Проблема національного як складника внутрішнього «Я» людини хвилює філософів і письменників, особливо тих націй, які тривалий час боролися за незалежність. Змагання за національну державу актуалізує цей складник екзистенції, робить його вирішальним. Сказане притаманне образу Пата – героя роману Айріс Мердок «Червоне і зелене». Дискурсивною основою для його тлумачення може стати теорія філософа Київської школи Миколи Бердяєва, адже художнє зображення національного, ірландськості, в характері Пата є сутнісно близьким до Бердяєвського смислу, тобто екзистенціальним.

Микола Бердяєв (1874-1948) у праці «Доля Росії» запропонував власне розуміння проблеми національності, наведемо його тези, близькі до художньої практики Айріс Мердок. Філософ, відкидаючи національність і боротьбу за її буття як причину «розбрату в людстві і з людством», утверджував її індивідуальність щодо людства, цінність, історичність і динамізм. Він писав: «Національність є індивідуальне буття, поза яким неможливе існування людства, вона закладена в самих глибинах життя, і національність є цінність, яка твориться в історії, динамічне завдання» [1, с. 83]. Автор визначає ієрархічне місце, часовість і просторовість національності. Для інтерпретації роману А. Мердок важливе підкреслювання М. Бердяєвим онтологічності і понадчасової цінності національності, зокрема у тезі: «За національністю стоїть вічна онтологічна основа і вічна цінна ціль» [1, с. 83]. Проникнення ірландськості в характери різноманітних героїв роману «Червоне і зелене» – людей протилежних політичних поглядів і різної віри, тривання кількасотлітньої боротьби за свободу Смарагдового острова, жертвність героїв художньо виражають ту саму думку.

У романі описано події Великоднього повстання в Дубліні 1916 року, у якому взяли участь представники різних соціальних груп, їх об'єднувала національна гідність. М. Бердяєв писав: «Національність є позитивне збагачення буття, і за неї потрібно боротися, як за цінність. Національна єдність глибша єдності класів, партій та всіх інших минутих історичних утворень в житті народу» [1, с. 86]. Художнє зображення національно-визвольних змагань, їх поразок і перемог ілюструє єдність і цінність нації.

А. Мердок – письменниця, творам якої притаманний глибокий психологізм, до того ж екзистенціального сенсу, тож найближчим до роману «Червоне і зелене» є філософське положення М. Бердяєва про таїну національної індивідуальності. Мислитель пише: «Усі спроби раціонального визначення національності закінчуються невдачею. Природу національності не можливо визначити ні за якими раціонально-вловними ознаками. Ні раса, ні територія, ні мова, ні релігія не є ознаками, які визначають національність, хоча всі вони грають ту чи ту роль у її визначенні. Національність – складне історичне утворення, вона формується в результаті кровного змішання рас і племен, багатьох перерозподілів земель, з котрими вона пов'язує свою долю, і духовно-культурного процесу, який створює її неповторне духовного обличчя. І в результаті всіх історичних і психологічних досліджень залишається нерозкладаний і невловний залишок, у якому й полягає вся таїна національної індивідуальності. Національність – таємнича, містична, ірраціональна, як і будь-яке

буття» [1, с. 87]. Письменниця змальовує ірландське в характерах своїх героїв як таємне, особистісне, нездоланне, що співзвучно думці М. Бердяєва: «Таїна національності зберігається за всією непевністю історичних стихій, за всіма змінами долі, за всіма рухами, які руйнують минуле і створюють нове» [1, с. 87]. Простежимо за ключовими моментами проявів національного в існуванні Пата, героя роману А. Мердок «Червоне і зелене».

Айріс Мердок (1919-1999) – відомий прозаїк, яка переважно виступала в жанрі психологічно-інтелектуального і філософського роману. Письменниця народилася в Дубліні, батько – шотландець, мати – ірландка. 1920 року під час визвольної війни Ірландії родина переїхала до Лондона. Далше життя пов'язане з Великобританією, переважно з Оксфордом. Фахівець з класичної філології і філософії, університетська викладачка, письменниця захоплювалася екзистенціалізмом, лінгвістичною філософією Л. Вітгенштайна, філософією Платона.

Роман «Червоне і зелене» написано 1965 року, червоне символізує Англію, зелене – Ірландію. У художньому світі твору національне (ментальне й історичне) проростає з глибини душі в усі сфери життя людини. Проростає, ніби непомітно, малозначуще – і раптом ставить кожного на межу екзистенційного вибору, вибухає Дублінським повстанням.

У комплексі чинників, які вплинули на рішення людини, у версії авторки «Червоного і зеленого» ключовим є чинник національного – у сенсі, яке вкладав у це поняття М. Бердяєв. У творі істинно ірландське – це щось таємниче і незнищенне, що його людина може відчутти в глибинах власного «Я». Літературні герої не розмовляють ірландською, живуть у складі чужої держави, поводяться, одягаються, як і всі мешканці Великобританії, переважно не дотримуються національних звичаїв та обрядів, проте щось їх тривожить, раз у раз прокидається в душі. Авторка намагається зрозуміти чи хоча б передати своє сприймання ірландського як залишку історико-психологічного розвитку нації, залишку в бердяєвському сенсі – таїну національної індивідуальності. Проте найбільше її цікавлять індивідуальні доторки до цієї таїни, екзистенційні переживання національності різноманітними людьми – персонажами роману.

Своєрідна фокус-група, зібрана Айріс Мердок, відбила екзистенційні перипетії нації, яка важко й уперто йшла до свого визволення й суверенітету. Тонке мереживо з особистих переживань (кохання, батьківські й дитячі почуття, психічні комплекси, симпатії і антипатії) ніби прикриває національне, що існує глибинно, – саме у цій подвійній оптиці (художньому баченні мережива почуттів і водночас глибинової присутності національності) – талант авторки «Червоного і зеленого».

Кожний з літературних героїв вів діалог з Ірландією. Людина роману «Червоне і зелене» створює свій образ Зеленого острова, свідомо чи/ї підсвідомо спілкується з ним, упускає до свого «Я» чи, навпаки, намагається відштовхнути від себе (як правило, марно) духовний простір Ірландії. Червоне (колір Англії) і зелене (символ Ірландії) ведуть діалог у просторі душі, змагаючись за місце в ній.

Пат Дюмей – пасіонарна особистість, для якого Ірландія – понад усе, це передовсім завдяки таким як він Смарагдовий острів став незалежною державою. Але став пізніше, після саможертвної смерті багатьох Патів. Патріотизм Пата письменниця характеризує як «нещо горькое, темное, беспримесное», відрізняючи його від таких типів любові до Батьківщини, як потяг до славетного минулого країни, прагнення відродити гельську мову, пристрасне поєднання католицизму з націоналізмом, теоретичне обґрунтування прав нації, що властиво іншим персонажам твору. (Цитуємо художній текст у російському перекладі: на жаль,

українською роман ще не видано) «Его Ирландия была безымянна – отвлеченная Ирландия, которой следовало беззаветно служить, вытравив из себя все, кроме самоутверждения и чувства справедливости. В его драме было всего два действующих лица – Ирландия и он сам» [2, с. 343]. Пат готував збройне постання, взяв у ньому активну участь, загинув.

Читач дізнається про першовитоки Патових переконань, які формувалися переважно на емоційній основі. Джерельними почуттями були національне приниження (він пам'ятав переляк людей, у натовп яких врзались кінні англійські солдати) і «холодная, слепая решимость добиться свободы». Переконання – власна місійність, вибраність: «Пату казалось, что ему с самого рождения предназначено бороться за Ирландию» [2, с. 342]. Певно, ім'я вибрано не випадково: Пат – скорочена форма від Патрік, святий Патрік, згадуваний не раз у творі, – улюблений святий ірландців. Думаємо, що Пат – це не тільки нагадування про молодий вік героя, не лише тонка алюзія Святого Патріка, а й відсилання читача до сотень і тисяч невідомих святих Ірландії, які ціною власного життя виборили її незалежність.

Звільнення Ірландії було його покликанням, чимось даним від народження. Патів образ Ірландії не має ні обрисів, ні кольорів, авторка пише: «Ирландия, которую он любил, не поддавалась ни олицетворению, ни описанию, то было очищенное отражение его собственной ирландской сути, необходимый магнитный полюс его реакции на рабство, которое он видел вокруг себя, а еще больше в себе самом» [2, с. 349]. Спостерігаємо співзвучне бердяєвському розташування національного як такого у внутрішньому світі людини; більше того, у світі такого патріота, як Пат, ірландське не просто всередині «Я», а є його сутністю, магнітним полюсом існування.

А. Мердок окреслює політичну ситуацію в тогочасній Ірландії: через сприйняття й оцінки Пата ми дізнаємося про дві потужні організації борців за визволення нації – Волонтерів і Цивільну Армію, їх ватажків, програми, діяльність. Волонтери прагнули національного визволення, Цивільна Армія ставила за мету і національну, і соціальну справедливість водночас; до перших вступали люди забезпечені, респектабельні, менш дисципліновані, не такі войовничі, як другі. Пат приєднався до Волонтерів, бо боротьба за Ірландію бачилася йому першочерговою і «чем-то удивительно простым и чистым» на відміну від визволення робітничого класу, а ще своєю особою він хотів посилити Волонтерів, не дати їм зрадити, коли настане пора збройного виступу.

Історичний час подано через дві оптики: як малий і великий, – обидва стосуються долі Ірландії. Малий історичний час – пора підготовки, початку, в епілозі – результату Дублінського повстання. Великий охоплює весь історичний шлях ірландської нації, зокрема її визвольні змагання, а також світовий контекст боротьби народів за справедливість. Домінантним у романі є екзистенційний час – той, який проживається як наповнений важливими для ядра внутрішнього «Я» подіями, час, який змінює щось сутнісне в людині. Авторка талановито малює перебіг тижня перед повстанням у його індивідуальному, екзистенційному значенні для кожного з літературних героїв. Коли Пат дізнався, що збройний виступ призначено на Пасхальну неділю, через 5 днів, повстання «вступило в пределы времени и теперь распоряжалось оставшимися часами» [2, с. 342]. А. Мердок порівнює цю залежність від бою за свободу зі сталевим ланцюгом, який тягне «Я», завдаючи болю і насолоди. Те, чого ще немає, що існує лише в думках як чин за свободу нації, стає головним розпорядником часу людини.

Пат прозирає не тільки у своє екзистенційне майбутнє, він так само виразно бачить майбутнє Батьківщини. У своєму прийдешньому невідомим залишається тільки ступінь і тривалість страждання перед загибеллю, у будучині Ірландії – час визволення з-під англійського гніту: цієї весни чи пізніше, коли народ, взявши приклад з нових мучеників, масово стане до боротьби. Здійснювався другий, реалістичний і песимістичний, варіант подій: народ не повстав, когорта Героїв мала стати новими мучениками, які поведуть ірландців на бій за Свободу тільки після своєї загибелі.

Айріс Мердок акцентує на екзистенціальному складнику поняття національне, водночас підводячи читача до думки про глобальне значення особистісного національного вибору в історичній долі людства. Зелене, як символ нації, не тільки домінує в існуванні ірландців Пата і його меншого брата Кетела, а й незнищено існує в душі англо-ірландця Ендрю, проростає в серці англійця Кристофера, веде на барикади Міллі, залишається прекрасним спогадом, переданим дітям, у пам'яті Франсіс.

Отже, положення філософії М. Бердяєва про національність як індивідуальне буття, її цінність, динамічне завдання, єдність нації попри соціальні й партійні розшарування, необхідність боротьби за її свободу, національність як таємниче, містичне, ірраціональне буття суголосні художньому філософуванню в романі А. Мердок «Червоне і зелене». У творі зображено екзистенційні шляхи героїв, які вони проходять до участі/неучасті в Дублінському повстанні 1916 року. Ці шляхи хронологічно обмежено, водночас вони простягаються в особисте минуле й майбутнє, а також уходять в існування Ірландії та людства в цілому.

Література

1. Бердяев Н. Судьба России. *Бердяев Н. Судьба России. Самосознание*. Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. С. 4–306.
2. Мердок А. Алое и зеленое. [пер с англ. М. Лорие] *А. Мердок. Сочинения в 3 т. Т. 2. Дикая роза. Алое и зеленое: Романы*. Москва : Радуга. С. 279–526.

УДК 94–043.86

Шумські І. І., канд. гіст. наук

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

szumski@rambler.ru

УПЛЫЎ НЕАКАНСЕРВАТЫЎНАЙ ПАЛІТЫКІ Р. РЭЙГАНА НА ТЭНДЭНЦЫІ АМЕРЫКАНСКАЙ КУЛЬТУРЫ

Адметная рыса неакансерватызму – вылучэнне традыцыйных каштоўнасцей як асноўных, вяртанне да нацыянальных каранёў і народных звычаяў. Перыяд праўлення прэзідэнта Р. Рэйгана ў ЗША (1981–1989 гг.) – гэта росквіт чарговай хвалі неакансерватыўнай ідэалогіі. Папулярныя часопісы, якія публікавалі працы неакансерватараў, і вядучыя амерыканскія ўніверсітэты, дзе адбываліся публічныя лекцыі, давалі пачуццё індывідуальнай рэспектабельнасці прадстаўнікам неакансерватызму. Упэўненасць і перакананасць інтэлектуальнай эліты рабіла погляды неакансерватараў

моднымі і распаўсюджанымі ў культурным асяроддзі. Сярод выбітных тэарэтыкаў неакансерватыўнай канцэпцыі 1980-х гг. варта вылучыць Д. Бэла, Дж. Кірпатрык, Н. Глейзера, Р. Пайпса і інш.

Шэраг прадстаўнікоў неакансерватыўнай ідэалогіі упэўнена заяўлялі, што культура з’яўляецца дэтэрмінуючым фактарам у палітычных працэсах. У 1976 г. прадстаўнік першай хвалі неакансерватыўнай тэорыі Д. Бэл апублікаваў кнігу “Культурныя супярэчнасці капіталізму”, праз якую чырвонай ніткай праходзіла ідэя, што прычыны сацыяльных і палітычных канфліктаў капіталізму неабходна шукаць менавіта ў культурных супярэчнасцях [1, с. 104]. У развагах амерыканскага сацыёлага і публіцыста Д. Бэла падкрэслівалася дамінуючая пазіцыя культуры над палітычнымі, эканамічнымі і грамадскімі працэсамі.

Спецыялісты ў галіне культуры апошняю трэць XX ст. разглядаюць у рамках культурнай традыцыі постмадэрнізму, для якога характэрны фрагментарнасць, іронія, скептыцызм, імкненне творцаў аднавіць страчаную рэальнасць, магчымасць публікі разумець творы мастацтва праз інтуіцыю. Храналагічныя рамкі постмадэрнізму маюць умоўны характар. Часам даследчыкі вылучаюць, што адметнай рысай культурнай эпохі з’яўляецца рамантызм. Уплыў высокай эмацыйнасці і рамантычных ўяўленняў на культуру постмадэрнізму дакладна дэманструюць як музыказнаўцы, літаратуразнаўцы, так і спецыялісты ў галіне выяўленчага мастацтва.

Палітыка прэзідэнта Р. Рэйгана аказала значны ўплыў на фарміраванне менталітэту нацыі, дазволіла амерыканцам выйсці з глыбокага крызісу неалібералізму, звязанага з прымітывізацыяй культуры, падзеннем маральных каштоўнасцей грамадства. Тэнакратычны неаліберальны ідэал пасіўнай асобы, якая імкнулася выключна да матэрыяльнага дабрабыту 1960–1970-х гг., сутыкнуўся з новым ідэалам самастойнага і актыўнага чалавека. Асноўнай сацыяльнай базай “неакансерватыўнай рэвалюцыі” сталі прадстаўнікі новых сярэдніх слаёў амерыканскага грамадства. Канцэпцыя “новага, неакансерватыўнага чалавека” абапіралася на адметныя крэатыўныя здольнасці асобы, якая бясконца імкнулася да самаадукацыі і самавыхавання ў працэсе індывідуальнай сацыялізацыі.

Неакансерватары прапанавалі культурную контрмодэль грамадства. Асновай іх палітыкі стала вяртанне да рыначнай самарэгуляцыі эканомікі, рэалізацыя прынцыпаў культурнага традыцыяналізму і класічнага індывідуалізму. Амерыканскія неакансерватары намагаліся трансфармаваць сацыяльна-культурную сферу, выступалі за адмову ад пераразмеркавання даходаў, што было ўласціва неалібералам. “Новы чалавек”, на думку неакансерватараў, павінен быў стаць асобай самастойнай, ініцыятыўнай, дынамічнай і мэтанакіраванай.

“Новыя правыя” выступалі за абмежаванне датацый і пасобій, за змену сацыяльнай палітыкі. Яны вялі адкрытую барацьбу з маргіналамі, якія жылі на датацыі па беспрацоўю і дэманстратыўна адмаўляліся зарабляць грошы (лічылі, што так больш зручна жыць). У выніку неакансерватыўнай палітыкі амерыканскага прэзідэнта Р. Рэйгана моладзь ЗША згубіла магчымасці сацыяльных ліфтаў, што прымусіла рэагаваць гукамі дэсанансаў у музычнай культуры, якія пасля склалі аснову субкультуры цяжкага металу. Субкультурная ідэнтычнасць металістаў складалася не толькі з творчасці пэўных музычных груп, але і з дэманстратыўных адрозненняў знешняга выгляду, характэрных выразаў і слоў, пэўных ідэалагічных перакананняў. Масавыя страхі ў грамадстве, выкліканыя магчымасцю Трэцім

сусветнай вайны, у культурнай традыцыі перыяду Р. Рэйгана стваралі супярэчлівыя і апакаліпсічныя вобразы. Чарговы перыяд “халоднай вайны” вызначыўся культурным пратэстам.

Неабходна падкрэсліць, што шматлікія амерыканскія сацыяльныя культурныя ўстаноўкі абапіраліся на рэлігійныя перакананні асоб. Вялікае значэнне на развіццё неакансерватыўнай ідэі ў ЗША надавалася дзейнасці рэлігійных арганізацый. Напрыклад, прапагандай “новых правых” займалася рэлігійная арганізацыя “Маральная большасць”, якая была створана ў 1979 г. евангелістам Д. Фолуэлам (у 1980 г. да арганізацыі далучылася ўжо 70.000 святароў) [2]. Выключная рэлігійнасць грамадства давала магчымасць членам “Маральной большасці” паспяхова распаўсюджваць палітычныя ідэі.

Адметны ўплыў неакансерватараў на сферу культуры можна таксама вылучыць на сучасным этапе. Яны выступаюць за захаванне традыцыйных, правяраных часам каштоўнасцей, выступаюць супраць вульгарнай дэманстратыўнасці, якую прапагандуюць СМІ. Паняцці “культурнае дамінаванне”, “культурная гегемонія”, “культурнае панаванне” занялі выключнае месца ў геапалітычным лексіконе, падкрэсліўшы ідэалагічную складаючую глабальнай інфармацыйнай прасторы [1, с. 106]. Роля і значэнне культуры з кожным днём павялічваецца на ўзроўні міжнародных адносін. Вяртанне да традыцыйных маральна-этычных норм і агульнапрынятых каштоўнасцей, што прапагандуюць сучасныя неакансерватары, павялічвае іх палітычную вагу і пашырае колькасць прыхільнікаў канцэпцыі.

Такім чынам, палітыка неакансерватараў аказала ўплыў на амерыканскую і сусветную культурную традыцыю, якая праявілася ў мастацкіх рэакцыях пратэсту моладзі, шматварыятыўнасці, асацыятыўнасці, адмовы ад прынятых аўтарытэтаў. Постмадэрнізму 1980-х гг. ў перыяд ажыццяўлення неакансерватыўных рэформ характэрна эклектычнасць, адмова ад шаблоннасці і правіл, якія былі сфарміраваны ў папярэднія эпохі. Дамінуючымі прынцыпамі сталі дыялагічнасць, шматлікасць форм і выяў. Рэакцыяй на традыцыйныя нормы былі бунтарскія, а часам і бескантрольныя паводзіны моладзі.

Літаратура

1. Гаджиев, К. Современный американский консерватизм: социокультурный аспект / К. Гаджиев // Власть. – 2013. – № 12. – С. 104–108.
2. Казакова, А. Д. Истоки возникновения и основное содержание американского неоконсерватизма / А. Д. Казакова // Итерэкспо Гео-Сибирь. – 2010. // <https://cyberleninka.ru/article/n/istoki-vozniknoveniya-i-osnovnoe-soderzhanie-amerikanskogo-neokonservatizma> дата доступа: 18.05.2020.

УДК 352 : 005.334

Самойленко Л. Я., доцент, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри державної служби, публічного адміністрування та політології
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Публічне управління в Україні здійснюється в мінливому конкурентному й достатньо конфліктогенному середовищі, що й довели події останнього часу. Сьогодні громадянське суспільство в Україні розвивається стрімкими темпами та вимагає від влади зниження ризиків і підвищення безпечності та комфортності життя на територіях, де публічне управління знаходиться під подвійним впливом кризових факторів ситуації в країні у цілому та кризових факторів, породжених ситуацією на території. Зазначимо, що увага до запобігання різноманітним кризовим явищам є природною й виходить з об'єктивних реалій сьогодення, із сучасних особливостей середовища публічного управління. Сьогодні у багатьох розвинутих країнах світу вже діють національні стандарти ризик-менеджменту, яким відводиться одне з центральних місць у стратегічному управлінні.

Метою дослідження виступає аналіз європейського та вітчизняного досвіду формування методології антикризового публічного управління на місцевому рівні.

Побудова механізму антикризового управління має спиратися на сучасні інструменти, які забезпечуватимуть реалізацію вимоги проактивності управління й мають для цього певний потенціал. Аналіз літератури свідчить про наявність значного спектру інструментів, що можуть бути використані як придатні для стратегічного та антикризового управління. При цьому уявляється за доцільне шукати засоби інтеграції зазначених інструментів для отримання синергетичного ефекту при їх застосуванні і посилення антикризової спрямованості стратегій.

У світовій практиці управління сталим розвитком територій все більш прийнятним стає прогнозування соціально-економічного розвитку для підвищення обґрунтованості стратегічного цілепокладання. Підвищення значущості обґрунтованого стратегічного планування сьогодні пов'язане з тим, що саме в стратегіях розвитку мають реалізовуватися визнані у світі принципи сталого розвитку, який передбачає баланс економічних, соціальних та екологічних факторів. Наслідком цього є нагальна потреба взаємопов'язувати формування показників економічного розвитку з соціальними індикаторами, передбачати обсяг фінансових надходжень для вирішення проблемних екологічних питань. Прогноз розглядається як обґрунтоване судження про можливий майбутній стан ситуації, об'єкта чи явища. Передбачення ситуації дає можливість попереднього оцінювання майбутніх результатів, ризиків та імовірних наслідків прийняття стратегічного рішення. Зарубіжний досвід презентує упровадження до системи стратегічного управління соціально-економічним розвитком інноваційної методики форсайту, який розглядається як інноваційний підхід до прогнозування, і навіть, заміна йому. В Україні існує початковий досвід застосування форсайту при визначенні стратегічних напрямів розвитку субрегіональних структур у рамках проекту USAID, коли для Придунайського субрегіону за допомогою форсайту були виявлені критичні проблеми розвитку й запропоновані стратегічні цілі [1]. На нашу думку, у форсайті закладено великий антикризовий потенціал, зокрема завдяки його комунікаційній

компоненті, партисипативній ролі громадськості у процесі формування стратегії на етапі цілепокладання, де відбувається запобігання ризикам встановлення неякісних необґрунтованих нереальних цілей.

Проектний підхід відіграє особливу роль в антикризовому управлінні і це доводиться зарубіжним і вітчизняним досвідом. На сьогодні проектний підхід широко застосовується в публічному управлінні, зокрема в управлінні територіями, як інструмент розв'язання окремих значущих проблем (наприклад, функціональні, інфраструктурні проекти), а також у сфері формування стратегій розвитку територій [2]. Це веде до розповсюдження на неї інструментів менеджменту: бізнес-планування, маркетингу, логістики, імідж-мейкінгу тощо. Сюди ж примикає антикризовий менеджмент, що реалізується у явно вираженому конкурентному середовищі (коли окремі території конкурують за інвестиції, державне фінансування в рамках цільових програм, трудові ресурси тощо) і проектний підхід зокрема. Важливо, що сьогоднішня ситуація характеризується достатньо свідомим визнанням владою на всіх рівнях корисності та результативності спільного використання інструментарію стратегічного і проектного підходів, що повністю відповідає світовим і європейським тенденціям. Так, європейське співтовариство, покладаючи на країни, що прагнуть до європейської інтеграції або вже стали членами ЄС, головну відповідальність за процеси розвитку і акцентуючи на результатах, надають принципову увагу регіональному стратегічному плануванню, в якому проекти виконують роль засобів досягнення пріоритетних цілей.

Вивчення європейського досвіду дає можливість звернути увагу на дуже цікаву форму проявлення спільної активності місцевих управлінців, що має безпосереднє відношення до антикризового управління. Показово, що в Україні становлення цієї форми діяльності пов'язано і з упровадженням проектного підходу до розробки стратегій розвитку місцевого самоврядування. В останні роки спільноти практики стають все більш поширеними в публічному секторі багатьох країн. Такі спільноти мають виражений демократичний характер, унаслідок чого її особливості відрізняють цю форму від формальної робочої групи, проектної команди та неформальної мережі прагненням до розвитку спроможностей учасників, до обміну знаннями; основними стимулами є захопленість та цілеспрямованість, ідентифікація з досвідом групи; тривалість існування групи визначається наявністю спільного інтересу учасників. Останнім часом Європейський досвід успішно адаптується в Україні. Так, за швейцарсько-українським проектом «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO було сформовано е-платформу «Спільнота практиків: інновації у місцевому самоврядуванні».

Виокремлюються три основні форми громадської участі в управлінні: громадський моніторинг, громадська експертиза, громадський контроль, які на сьогодні вживаються практично як синоніми і на нормативному рівні і у сфері професійного спілкування. Громадський моніторинг найбільш широкого застосування отримав у сфері надання публічних послуг, що представляє для даної роботи особливий інтерес, тому що в системі цілей закладено використання індикаторів задоволення потреб територіальної громади, що реалізується через надання публічних послуг. Міжнародні практики пропонують різноманітні форми громадського моніторингу (звітні картки громадян (Citizen Report Cards), звіт за результатами опитування зацікавлених сторін сприяє підвищенню якості та глибини планових рішень; система показників громади (Community Score Cards) дає змогу налагодження прямого та зворотного зв'язку між клієнтами та суб'єктами надання публічних

послуг; моніторинг та оцінювання з боку громади (Community Monitoring & Evaluation); соціальний аудит (Social Audits). Доведено, що використання будь-яких з них не лише реалізує принципи підзвітності та підконтрольності влади громадськості, а й може стати важливішим джерелом надійної та достатньо оперативної інформації щодо попередження кризових явищ.

Ще одним з таких джерел може розглядатися бенчмаркінг. У міжнародній практиці він вже давно закріпився як метод, що дуже наочно демонструє слабкі місця організації, які знижують її конкурентоздатність. Останнім часом спостерігається активне запровадження технологій бенчмаркінгу до публічного управління. Як приклади реалізації підходів бенчмаркінгу в Україні можна назвати визначення пріоритетів (ключових ініціатив) розвитку міста Києва до 2025 року, яке здійснювалось у порівнянні з окремими містами Центрально-Східної Європи та ін.

Вивчення європейського та вітчизняного досвіду використання інструментів, що мають проактивний потенціал реалізації завдань антикризового публічного управління доводить наявність цілого арсеналу таких інструментів, серед яких зазначимо прогнозування соціально-економічного розвитку території, багатоцільове використання проектів як інструменту антикризового управління, бенчмаркінг, громадський моніторинг, спільноти практиків. Особливого значення набувають інтеграція стратегічного і проектного підходів для посилення антикризового спрямування стратегії та забезпечення безумовної співучасті територіальної громади в антикризовій діяльності й перетворення громадського моніторингу на органічну складову публічного управління. В подальшому потенціал проаналізованих інструментів має бути використаний при побудові механізму антикризового публічного управління на місцевому рівні.

Література

1. Актуальна проблематика місцевого самоврядування у контексті сталого розвитку : наук. розр. / за наук. ред. К. О. Ващенко, С. В. Загороднюка, С. О. Москаленко. – К. : НАДУ, 2014. – С. 83 – 120.
2. Бакуменко В. Виявлення комплексу проблем державного управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції України / В. Бакуменко, Д. Безносенко, С. Криворучко // Вісн. НАДУ при Президентові України. – 2006. – № 1. – С. 128 – 141.

УДК 519.7

Овчаренко А. О., кандидат політичних наук, доцент

Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького

kafpolit@ukr.net

МЕТОДИ ТА ПРОГРАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Штучний інтелект або англійський термін AI – це компонент, який зустрічається в більшості програм, навіть якщо його важко розпізнати. Штучний інтелект (далі ШІ) може поширюватися як на мислячий комп'ютер, так і на майбутнього автономного робота.

Штучний інтелект – це спроба перенести людське навчання і мислення на комп'ютер, тим самим надавши йому інтелект. Замість того, щоб програмуватися для кожної цілі, ШІ може самостійно знаходити відповіді і самостійно вирішувати проблеми.

Дослідження штучного інтелекту завжди були спрямовані на те, щоб зрозуміти функцію нашого мозку і розуму, з одного боку, і штучно відтворити їх, з іншого. Мрія про штучний інтелект старше самого комп'ютера – чи то «монстр Франкенштейна» або штучно створені люди, такі як гомункулус.

Штучний інтелект означає дослідження «інтелектуальної» поведінки, вирішення проблем і створення «розумних» комп'ютерних систем. Він вже є невід'ємною частиною більшості програмного забезпечення. В цілому, штучний інтелект намагається наслідувати структурам прийняття рішень, подібним людям, в середовищі, яка чітко не визначена. Він шукає методи, які дозволяють комп'ютеру вирішувати завдання так, як якщо б вони вирішувалися людьми.

Термін «штучний інтелект» був вигаданий в 1956 році, але тільки зараз ШІ набуває все більшого значення завдяки великим обсягам даних, складним алгоритмам і поліпшень в обчислювальній потужності і зберіганні даних.

У 1950-х роках раннє дослідження штучного інтелекту стосувалося таких тем, як рішення проблем і символічних методів. У цей момент на науковій конференції в Дартмуті М. Мінські, Дж. Маккарті, А. Ньюелла, Х. А. Саймона почали говорити про штучний інтелект.

У 1960-х роках міністерство оборони США стало проявляти інтерес до цієї роботи і навчати комп'ютери імітувати базове людське мислення. Наприклад, Агентство перспективних дослідницьких проектів в області оборони (DARPA) в 1970-х роках виконувало проекти дорожнього картографування і в 2003 році створило інтелектуальних особистих помічників, задовго до того, як всі стали говорити про Siri, Alexa або Cortana.

Ця рання робота провела шлях до автоматизації і формальному мисленню сучасних комп'ютерів, наприклад, у формі систем підтримки прийняття рішень та інтелектуальних пошукових систем, які можна використовувати для доповнення і розширення людських навичок.

Батьком-засновником штучного інтелекту вважається Марвін Мінськ. Його заява 1966 року про штучний інтелект була такою: «Штучний інтелект – це наука, яка змушує машини робити те, що вимагало б інтелекту, якби їх робили люди». Це перекладається так само, як «Штучний інтелект – це наука про створення машин для того, щоб робити те, що потрібно людському розуму».

Так званий «тест Тьюринга» також відіграв істотну роль у визначенні штучного інтелекту. Тест був розроблений британським математиком Аланом Тьюрингом на початку 1950-х років. Мета цього тесту полягала в тому, щоб гарантувати, що людина може спілкуватися як з машиною, так і з іншими людьми синхронно один з одним через програму чату.

Нині штучний інтелект заснований на обробці дуже великих обсягів даних. У сучасній формі штучного інтелекту використовуються нейронні мережі і розробляються системи самонавчання у формі машинного навчання.

Таким чином, існує тісний зв'язок з подальшим розвитком штучного інтелекту з термінами «нейронні мережі» і технологією «глибоке навчання».

Існують різні методи та програми в штучному інтелекті: в спеціальних вимогах, системах дедукції, автоматичному програмуванні, розумінні природної мови, комп'ютерному зорі і робототехніці, області методів навчання, підтримки в області навчання (Інтелектуальні комп'ютерні інструкції) і евристичний пошук.

В області методів штучного інтелекту (ШІ) найбільш важливими областями є уявлення знань і ефективне використання представлених знань.

Особливі вимоги до лінгвістичних засобів вираження для створення програм штучного інтелекту – обробка символів, що потребують спеціальних (ШІ) мов програмування. Вони пропонують доступ до певних форм представлення знань і дозволяють оцінювати знання, такі як вбудовані методи закриття.

Штучний інтелект також включає використання «автоматичних доказів» для математичних теорем, які, насамперед, пов'язані з областю систем дедукції. Мета розроблених систем утримування полягає в тому, щоб зробити можливим запит до систем баз даних, при цьому системи баз даних, в свою чергу, засновані на моделі відносин, щоб вони відповідали за запити, які повертаються до бази даних.

Існує також підключення до автоматичного програмування для систем утримування. На підставі формальних специфікацій програми можуть бути перевірені автоматично з використанням системи утримувань. Автоматичне програмування також включає в себе автоматичне створення виконуваних програм на основі формальних специфікацій, а також чіткої доказ наявності апаратних компонентів, таких як інтегральні схеми і устаткування.

Методи використання природної мови і мовної обробки також є частиною штучного інтелекту. Тут використовуються результати лінгвістики, наприклад, з теорії синтаксису. Таким чином, розпізнавання голосу розміщується разом з аналізом голосу як одне з центральних завдань в цій області.

Більш просунуті технології штучного інтелекту, такі як комп'ютерний зір і робототехніка, особливо стосуються інтерпретації даних реального фізичного середовища.

Комп'ютерний зір – це програма, яка розуміє області зображення, такі як аналіз відтінків сірого, аналіз сцени, яка включає в себе розпізнавання геометричних об'єктів по лінійним кресленнями і сприйняття форм. В принципі, фокус комп'ютерного зору відноситься до опису значення сцени, наприклад, шляхом побудови семантичної мережі.

Для розпізнавання об'єктів у робототехніці використовується комп'ютерний зір. У цій класичній області застосування планування та управління діями робота відіграють важливу роль.

Властивості людського інтелекту перебувають у фокусі методологічних областей навчання і когнітивних моделей. Когнітивні моделі дозволяють створювати комп'ютерні програми, що моделюють поведінку людини при вирішенні проблем. Область навчання стосується методів, які зобов'язані дозволяти комп'ютерним програмам функціонувати не тільки на основі існуючих знань, а й забезпечувати розширення знань шляхом оцінки вже відомих проблем і способів їх вирішення.

Оскільки навчання має бути зосереджене на передачі здатності людини до навчання на комп'ютері, прикладна область ICAI (Інтелектуальне комп'ютерне навчання) спрямована на те, щоб допомогти людям у процесі навчання з особливим наголосом на педагогічні знання.

Останній важливий підрозділ штучного інтелекту – евристичний пошук. Це область методу, яка виникає з первинних спроб штучного інтелекту (ШІ). Евристичний пошук

обертається навколо проблеми при розробці ігрових програм, таких як пошук «хороших» ходів. Евристика обмежує простір пошуку, так що відповідні ігрові ситуації можна досліджувати швидше і краще.

Добре відомим прикладом штучного інтелекту є мова програмування Prolog, аббревіатура для логічного програмування. Наприклад, в бізнесі штучний інтелект використовується в алгоритмі Google RankBrain. Крім того, Siri від Apple або Alexa від Amazon – це штучний інтелект.

Література

1. Вінер Н. Кібернетика – М. : Наука, електронна версія, 1998.
2. Квасний Р. Штучний інтелект - ресурс Інтернету, <http://neural.narod.ru/> - 2001.
3. Шихов Е. Варіанти реалізації штучного інтелекту – ресурс Інтернету, <http://neural.narod.ru/>, 2002.
4. Спірін О. М. Початки штучного інтелекту : Навчальний посібник для студ. фіз.-мат. спец. вищих пед. навч. закладів – Житомир : ЖДУ, 2004. – 172 с.

УДК 332.2.021(477) : 061.1 ЕС

Мельник О. Г., канд. юрид. наук, старший викладач
Білоцерківський національний аграрний університет

СПІЛЬНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ПОЛІТИКА В ЄС – ДОСВІД ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО МОНІТОРИНГУ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Сфера сільського господарства у Європейському Союзі варто відноситися до тих галузей економіки, де здійснюється досить активне державне регулювання. Не дивно, що у ЄС найбільший ступінь захисту власних виробників сільськогосподарської продукції у порівнянні з іншими провідними країнами, тому лібералізація в цій галузі є довготривалим і не простим завданням для правової системи ЄС. Поступово Європейський Союз змінює свої пріоритети в інші сфери, як, наприклад, регіональний розвиток, екологія, чи безпека продуктів. Досвід проведення спільної аграрної політики можуть використовувати інші держави, які намагаються поєднати ринковий та державний механізми координації процесів в аграрній сфері [2, с. 318].

Досліджуючи досвід ЄС, видно що моніторинг фактичного використання земель здійснюється в межах реалізації Спільної сільськогосподарської політики (CAP – Common Agricultural Policy) [3], яка містить елементи регуляторної, цінової, бюджетної та податкової, зовнішньоторговельної політики. Для прикладу, з 2013 р. у всіх Європейських країнах запроваджено нову нормативну основу для здійснення контролю за екологічною безпекою та використанням коштів на сільськогосподарське виробництво.

Цілі та заходи 2014-2020 рр. Спільної сільськогосподарської політики визначають проведення обговорень у яких брали участь представники як європейських екологічних організацій так і фермерів, організацій захисту прав споживачів та тварин, міжнародні компанії та Європейська Комісія тощо. Процес прийняття рішень відрізнявся від попередніх

реформ, Європейський Парламент вперше виступив в якості співавтора реформ. Основні цілі сучасного етапу САП:

- сучасне та екологічне виробництво харчових продуктів;
- постійне управління природними ресурсами і кліматом;
- дії щодо активного територіального розвитку.

Україна на відміну від ЄС поки не має чіткої, адекватної сучасним викликам та загрозам, політики в аграрній сфері, а це в подальшому, матиме значний негативний вплив на конкурентні позиції українського аграрного сектору в світі та посилить вразливість АПК до зовнішніх та внутрішніх впливів. Тому доцільно враховувати позитивний досвід країн-членів ЄС при проведенні САП [2].

Викладене свідчить про те, що здійснення моніторингу земель потребує вдосконалення методики його проведення, утворення ефективної національної системи моніторингу за якістю земель та ґрунтів, з урахуванням інтеграційних процесів. Мова йде про те, що дані моніторингових систем дають змогу постійно корегувати і кількісні норми та нормативи, і певні види забруднень, які підлягають контролю [1, с.126]. Також потребує удосконалення організаційно-правове забезпечення ведення моніторингу земель шляхом створення спеціального органу по здійсненню моніторингу земель і ґрунтів

Отже, основними завданнями моніторингу земель та ґрунтів є прогноз екологічних та економічних наслідків деградації земельних ділянок, який має на меті:

- своєчасне виявлення зміни стану земель та властивостей ґрунтів;
- збереження та відтворення родючості ґрунтів;
- попередження впливу негативних процесів і ліквідації наслідків цього впливу.

Саме тому моніторинг земель слід розглядати як діючу правову форму охорони земель від негативного впливу який має як антропогенний, так і природний характер.

Список використаних джерел та літератури:

1. Оверковська Т. К. Моніторинг земель України: правові аспекти. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право, 2015, 1: 125-128.
- Шибяєва Н. В.; Квятко, Т. М. Еволюція спільної аграрної політики ЄС. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, 2015, 162: 306-315.
3. Common agricultural policy. URL: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy_en

УДК 340.15**Макарчук В. В.**, канд. юрид. наук*Білоцерківський національний аграрний університет*

makarchuk.v@btsau.edu.ua

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.
В УКРАЇНІ**

Враховуючи сучасні процеси становлення ринку землі в Україні актуально проаналізувати реалізацію столипінської аграрної реформи, яка як на українських землях, так і в усій Російській імперії проходила доволі не просто. Особливою складністю відзначалося проходження її на тих українських землях, де переважаючою була громадська (общинна) форма землеволодіння, тобто на губерніях Лівобережної України та Слобожанщини. Зміна форми власності на приватну, руйнація багаторічного суспільного укладу, видозміна громадської психології, відсутність досвіду у влади, новизна поставлених завдань, що стосувалися долі мільйонів селян ще недавно прив'язаних до громади, усе це не сприяло швидкому просуванню програми земельних перетворень на селі.

Супротивники реформ не могли цим не скористатися, вони шукали і знаходили в ній негативні, тіньові елементи та явища, повсюдно заявляючи, що виділ із громади носить суцільно насильницький характер і відзначається свавільним адміністративним тиском. Так, один із тогочасних лідерів партії кадетів А. Шингарьов з трибуни III сесії Державної думи у жовтні 1908 р. заявляв, що «... реформа в багатьох регіонах проводиться у примусовому порядку» [1, с. 263]. Аналогічними словами завершив свій виступ на засіданні Державної ради у березні 1910 р. професор М. Ковалевський [1, с. 630].

Між тим, земельні відносини у губерніях Правобережної України ускладнювалися іншою проблемою, так широко відбувалась купівля землі без допомоги Селянського банку. Операції купівлі-продажу земельних ділянок все частіше проводять заможні селяни-поселенці із числа представників національних меншин, а саме – німців, чехів, а також багатих селянських товариств без участі відділень та філій Селянського банку. Вони купували земельні ділянки безпосередньо у продавців, насамперед поміщиків, за заниженими цінами. Відповідно, відсутність резерву землі для придбання ділянок за доступними цінами і реалізація її незабезпеченим селянам ставала на заваді просуванню аграрної реформи. Крім того, широко розповсюдились різноманітні види торгівельного шахрайства. Так, з метою отримання кредитів у Селянському банку, частина забезпечених землею селян створювала селянські товариства, до складу яких залучали кількох безземельних селян. Після отримання позики заможніші селяни ставили члена свого товариства перед фактом неспроможності погашення своєї частки кредиту, після чого останній змушений був переуступати їм свою власну земельну ділянку. Сучасне земельне рейдерство, як бачимо, має своє, власне історичне коріння.

За даними радянського дослідника І. Литвинова, із 2 млн. 105 тис. селян, що отримали право на земельну власність, але продовжували вести господарство на умовах громадського господарювання, впродовж 1910-1912 р. продали свої наділи 400 тис. 500 дворів, або 19%, або у розрахунку на один рік – близько 6% [2, с. 105].

Проливають світло на результативність реформи рубіжні підсумки, підведені відомим вченим, професором Берлінської сільськогосподарської академії Ф. Аухагеном, запрошеним

для проведення незалежної експертизи у 1911 р. Йому довелося побувати у кількох губерніях, у тому числі і в Харківській, де на власні очі переконався у правильності здійснюваного експерименту. «Не можна вимагати негайних зрушень до кращого, однак, уже зараз існують певні господарські вигоди, що стали наслідком земельної розверстки» [3, с. 27], – такий висновок націлював на продовження обраного курсу. Він високо оцінив темпи переходу селян від громадської форми землеволодіння до індивідуальної. Вони були надзвичайно високими навіть для європейських держав. Якщо у Пруссії з сер. 70-х років XIX ст. до 1906 р. розділено близько 1 млн. гектарів землі для 406 тис. власників, у Швеції за 78 років – 18,5 млн. гектарів, у середньому по 200 тис. гектарів у рік, то у Росії до 1913 року закінчені землевпорядні роботи на площі 17,1 млн. десятин землі для 2 млн. Дворів. А якщо врахувати кількість поданих заяв на розкладку громадських земель на індивідуальні володіння, то вони становитимуть 4,5 млн. усіх селянських дворів Росії [4, с. 20-22].

Перетворення 1905-1915 рр. фактично розпочали відлік нового часу для величезного пласту українського селянства. Однак Перша світова війна, революційні події, становлення радянської влади надовго призупинили еволюційні процеси в усіх сферах суспільних відносин. Земельні правовідносини не стали винятком у цьому ряду.

Відправною точкою до кардинального перегляду земельного законодавства у Росії стала лютнева 1917 р. буржуазно-демократична революція. Естафету від неї підхопила Україна, створивши у березні 1917 р. політичний орган української національної демократії – Українську Центральну Раду. «Існуюче право власності на землі поміщицькі та інші землі нетрудових господарств сільськогосподарського значення, – записала вона в ухваленому 7 листопада 1918 р. III Універсалі, – а також на удільні, монастирські, кабінетські та церковні землі – касується» [5]. Ухвалений, відповідно, до директив III Універсалу «Тимчасовий земельний закон» від 18 січня 1918 р. позбавив широкі верстви населення правосуб'єктності не лише на поверхню землі, а й на води, наземні і підземні багатства [6]. «Принцип власності перенесений на «весь народ» в абстракції, а практично – розподіливши його по приватно-трудових господарствах у формі спадкового права на користування землею. Істотно, це є націоналізація землі з широким правом місцевого землевпорядкування саме для сільської громади і земельних установ», – як зазначав у 1921 р. його автор М. Шаповал [7, с. 140].

Гетьман П. Скоропадський здійснив низку заходів щодо землеволодіння і землекористування, проведених у квітні 1918 р. та спрямованих на скасування загальнонародної й відновлення приватної власності на земельні ресурси України, які не дали бажаних результатів [8].

Директорія УНР, ставши правонаступником Української Центральної Ради, 8 січня 1919 р. із незначними змінами поновила у своїй чинності, прийняте нею земельне законодавство. У Законі «Про землю» Директорії УНР виразніше підкреслений характер націоналізації землі. Ст. 1 імперативно встановила «право верховного порядкування і розпорядження держави на землю, води, ліси, підземні і наземні дібра» [9].

Остаточо знівельював усі відмінності у формах землекористування та землеволодіння політичний режим, встановлений Україні у формі радянської влади. «Декрет про землю» 1917 р., Закон Всеукраїнського революційного комітету «Про землю» 1920 р., [10] Земельний кодекс 1922 р., [11] інші акти, регулюючі земельні відносини, – поетапно, але рішуче і беззастережно, втілювали більшовицьку земельну доктрину, в основі якої – ліквідація приватної власності на землю, надра, води, ліси, натомість, розвиток колективного землекористування (радгоспи, комуни, артілі, тощо). Цілком слушними є слова вітчизняного

правознавця В. Селіванова про те, що саме «радянська держава була єдиним і неподільним власником майна, до якого були віднесені і законодавчо закріплені найважливіші об'єкти права власності» [12]. І лише низка селянських повстань у 1919-1923 р., прокотившись по усій Україні, показала глибоке проникнення приватновласницьких ідей у свідомість українського селянина, які склалися унаслідок земельних перетворень, проведених у Російській імперії [13].

Отже, аграрна реформа, початок практичному втіленню якої розпочав уряд П. Столипіна, як видно, знайшла найбільше союзників серед селянського населення українських губерній Російської імперії. Саме тут вона зіштовхнулася з особливостями втілення, уніфікувати або нормативно виокремити, які можна було лише законодавчим шляхом. Потім понад 70 років у радянській Україні правовими, а часто і неправовими методами підтримувався протиприродний стан відсутності права на приватну власність. Хоча з проголошенням державної незалежності і взятим курсом на відновлення притаманних Україні форм власності на землю і типів господарювання на ній баланс було поновлено, враховуючи введення ринку землі він може бути змінений.

Література:

1. Государственная дума. Третий созыв. Стенографические отчеты : в 4 т. Санкт-Петербург : Тип. Гос. думы, 1908. Т. 1. 702 с.
2. Литвинов И. И. Экономические последствия столыпинского аграрного законодательства. Экономические предпосылки Октябрьской революции : в 2 т. Москва : Гос. изд-во, 1929. Т. 2. 143 с.
3. Аухаген Ф. Критика русской земельной реформы. Санкт-Петербург : Канцелярия комитета по землеустроительным делам, 1914. 32 с.
4. Итоги работы Главного управления Землеустройства и Земледелия за последнее пятилетие (1909–1913 г.г.). Санкт-Петербург : Тип. «Сельского вестника», 1914. 42 с.
5. III Універсал Української Центральної Ради : Офіційний веб-сайт Верховної ради України. URL : <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/universal-3.html>
6. Мироненко О.М. Земельне законодавство Української Народної Республіки 1917–1918 : Енциклопедія історії України / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: В-во «Наукова думка», 2005. Т. 3: Е-Й. 672 с. URL : http://www.history.org.ua/?termin=Zemelne_zakonodavstvo_UNR_1917_1918
7. Шаповал М. Ю. Велика революція і українська визвольна програма. Прага : Вільна спілка, 1928. 325 с.
8. Мироненко О. М. Земельні реформи П. Скоропадського : Енциклопедія історії України / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: В-во «Наукова думка», 2005. Т. 3: Е-Й. 672 с. URL : http://www.history.org.ua/?termin=Zemelni_reformy_Skoropadskogo
9. Мироненко О. М. Земельне законодавство Української Народної Республіки 1918–1920 : Енциклопедія історії України / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: В-во «Наукова думка», 2005. Т. 3: Е-Й. 672 с. URL : http://www.history.org.ua/?termin=Zemelne_zakonodavstvo_UNR_1918_1920
10. Хміль І. В. Земельне законодавство радянської влади 1917–1920 : Енциклопедія історії України / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: В-во «Наукова думка», 2005. Т. 3: Е-Й. 672 с. URL : http://www.history.org.ua/?termin=Zemelne_zakonodavstvo_rad_vlady_1917_1920

11. Кулинич П. Ф. Земельні кодекси УСРР–УРСР : Енциклопедія історії України / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: В-во «Наукова думка», 2005. Т. 3: Е-Й. 672 с. URL : http://www.history.org.ua/?termin=Zemelni_kodeksy_USRR_URSР

12. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України : методологічні аспекти. Київ: Видав. Дім «Ін Юре», 2002. 728 с.

13. Повстанський рух в Україні 1918–1922 : Енциклопедія історії України / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: В-во «Наукова думка», 2011. Т. 8: Па-Прик. 528 с. URL : http://www.history.org.ua/?termin=Povstanskyj_rukh_1918

УДК 004.8:338

Ткаченко О. В., канд. пед. наук, асистент кафедри інформаційних систем і технологій Білоцерківського національного аграрного університету

Білоцерківський національний аграрний університет
oliatkachenko_@ukr.net

Савчук О. В., асистент кафедри інформаційних систем і технологій Білоцерківського національного аграрного університету

Білоцерківський національний аграрний університет
savchuk_xena@meta.ua

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Анотація. Вивчено аспекти впровадження штучного інтелекту в економічних напрямках держави. Акцентовано увагу на доцільності використання штучного інтелекту у сільському господарстві.

Ключові слова: штучний інтелект, сільське господарство, фермер, комп'ютеризація, розумна машина.

Abstract. Aspects of introduction of artificial intelligence in economic directions of the state are studied. Emphasis is placed on the feasibility of using artificial intelligence in agriculture.

Keywords: artificial intelligence, agriculture, farmer, computerization, smart machine.

На сьогоднішній день штучний інтелект залишається одним із найбільш перспективних і нерозкритих напрямків розвитку інформаційних систем і технологій. До понять штучного інтелекту відносять нейронні мережі, нечітку логіку, експертні системи, ЕОМ п'ятого покоління, системи моделювання мислення.

Дослідження в галузі штучного інтелекту виникли під впливом ідеї спільності процесів керування і передачі інформації в живих організмах, суспільстві і комп'ютерах. Сам термін «штучний інтелект» був уведений Дж. Маккарті в 1956 р. Філософська «прийнятність» проблематики була обумовлена спінозіанським уявленням, що лежить у її підґрунті, про те, що «порядок і зв'язок ідей ті ж самі, що порядок і зв'язок речей». Тим самим створити в комп'ютері структуру, що відтворює «світ ідей», означало просто на просто створити структуру, ізоморфну структурі речовинного світу, тобто побудувати «електронну» модель світу. Ця модель інтерпретувалася як комп'ютерна модель людських знань про світ, а процес людського мислення – як пошук таких трансформацій моделі, що повинні були перевести комп'ютерну модель у деякий фінальний стан.

Розуміння «штучного інтелекту» різноманітне, але за визначенням – це штучна система, яка імітує рішення людиною складних завдань в процесі його життєдіяльності (лат.

intelektus – розум; розумові здібності людини). У своїй діяльності людина використовує різноманітні інтелектуальні функції: інтуїція, творчість, уява, асоціація, індукція, дедукція, обчислення, пошук та ін.. Створення штучних систем, які б реалізовували ці функції і є головним завданням проблематики штучного інтелекту.

Теоретичною основою досліджень, вивчень запроваджень штучного інтелекту присвячені наукові праці зарубіжних науковців, серед них – Бостром Н., Ланье Д., Маркоф Д., Семюель А., Тьюрінг А.; серед українських науковців – Бондаренко М., Глушков В., Єфремов М., Іванюк Д., Панченко В., Резнікова Н. та багато інших.

Найбільш поширене визначення «штучного інтелекту» – це сукупність автоматичних методів і засобів цілеспрямованої переробки інформації відповідно до досвіду, що набувається в процесі навчання, й адаптації при вирішенні різноманітних задач. Особливості тієї чи іншої системи штучного інтелекту визначаються властивостями закладених у неї алгоритмів і програм і технічною реалізацією. Тобто, штучний інтелект, його використання – здатне відтворити процеси мислення людського мозку і направити їх на створення і обробку різних комп'ютерних програм, а також інтелектуальних машин, здатних повністю замінити і спростити людську роботу.

Важливий вплив на економічний розвиток нашої держави ми завдячуємо сільському господарству, яке також широко використовує штучний інтелект. Особлива увага концентрується на розробці автономних роботів, які можуть легко вирішувати декілька сільськогосподарських завдань. Ці роботи здатні збирати врожаї у стислі терміни і більшому обсязі, ніж людина. Роботи призначені для надання допомоги в збиранні та пакуванні культур, а також в інших непростих завданнях в сільськогосподарській діяльності. Сільськогосподарські роботи мають можливість захищати посіви від шкідливих бур'янів, які можуть бути стійкими до гербіцидних хімічних речовин, призначених для їх усунення.

Сьогодні більшість фермерських господарств уже використовують технологію безпілотної техніки для забезпечення високоякісної обробки зображень, що допомагає контролювати посіви при скануванні та аналізі полів для збору необхідних даних для сільського господарства (ідентифікації сільськогосподарських культур: здоров'я, дозрілість, можливість визначити час збору чи посадки, розуміння управляти водою і поживними речовинами, схарактеризувати вдалий час для сівозміни і т.д.). Інноваційні технології штучного інтелекту дозволяють використовувати машинне навчання для надання фермерам і робітникам знань про сильні та слабкі сторони їхнього ґрунту. Це робиться з метою запобігання та усунення поганих культур, а також збільшення потенціалу для вирощування здорових культур.

Завдяки використанню наночастинок в сільському господарстві (викидання пестицидів і добрив у поле в відповідний момент часу), роблять культури більш здоровими.

Незважаючи на широкий перелік переваг штучного інтелекту, він налічує і ряд недоліків. Перш за все штучний інтелект та інновації знищують робочі місця, насамперед, і фермерів. Та ефективне застосування штучного інтелекту в сільському господарстві дозволяє значно підвищити його ефективність, зекономити багато часу та ресурсів, підвищити врожайність.

Тому, заради поліпшенню процесів та забезпеченню більш ефективних способів виробництва, збирання та продажу основних культур, головне, щоб штучний інтелект повністю не замінив людину, а тільки допомагав виконувати складні функції.

Список використаних джерел

1. Гевко І., Пельчер М. Переваги та недоліки застосування штучного інтелекту у сферах управління. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/25207/2/MSNK_2018v2_Pelcher_M-Advantages_and_lack_of_application_72-73.pdf. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Кондрус Л. Л., Криша В. В. Штучний інтелект – новий інструмент розвитку держави та підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/31june2018/18.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Скатов Д. С. Штучний інтелект / Д. С. Скатов, В. В. Окат'єв, Т. Е. Ратанова – Київ : Диктум, 2011. – 46 с.
4. Штучний інтелект в сільському господарстві: огляд технологій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Agravery.comhttps://agravery.com/uk/posts/show/stuchnij-intelekt-v-silському-gospodarstvi-oglad-tehnologij](https://agravery.com/uk/posts/show/stuchnij-intelekt-v-silському-gospodarstvi-oglad-tehnologij). – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Штучний інтелект чи штучний хайп: як головна інновація світу виглядає з України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://platfor.ma/topic/shtuchnij-intelekt-chi-shtuchnij-hajp-yak-golovnainnovatsiya-svitu-viglyadaye-z-ukrayini/>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

УДК 1:001:167/168

Іщенко М. П., доктор філософських наук

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

nikrav62@ukr.net

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ ЯК НАПРЯМУ ФІЛОСОФСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Актуальні проблеми сутності техніки, її ролі в сучасному суспільстві, витоків розвитку і можливих критеріїв її оцінки широко розробляються у філософії науки і техніки, яка досліджує історичну еволюцію техніки. Зокрема, сьогодні «філософія науки розглядається як така, що дає загальний світоглядний і методологічний орієнтир для розв'язання конкретних проблем, якими займаються спеціальні науки...» [1, с. 8]. Це стосується також і філософії техніки.

У процесі розвитку техногенної цивілізації техніка суттєво впливає на всі системні функції соціуму, виконуючи важливі соціальні завдання. Кожне з них має бути виконане для збереження стабільного соціального порядку. Як уже було зазначено, за останні два сторіччя техніка проникла в усі сфери життя соціуму. Першій із цих підсистем – економічній – належить у питанні про техніку особлива роль. Адже саме вона була і до цього дня є тим місцем, де формується замовлення на використання технічних пристроїв.

З прискоренням технічного прогресу змінюється виробництво та роль робітника. Машини здатні виконувати операції, що повторюються, швидше і надійніше, ніж люди. Далі при переході від доіндустріального суспільства до індустріального відбувається радикальне зниження загальної частки сільськогосподарської праці. Розвиток техніки і машинної індустрії забезпечив промислову революцію, яка в першу чергу була другою аграрною революцією. Завдяки їй за останні 200 років сільське господарство повністю перейшло на індустріальні рейки.

«Різноманітні машини – наприклад трактори – взяли на себе задачі, як раніше виконувались виключно за рахунок мускульних зусиль або ж не виконувались взагалі» [2, с. 414].

Актуалізація проблем філософії техніки відбулася завдяки зростанню промисловості і сфери послуг, об'єднанню значної кількості ремісників і невеликих підприємств у великі організації. Понад те, радикально змінився зміст праці робітника і керівника. Нині робітник усе більш прив'язаний до техніки. Адже завдяки автоматизації процес виготовлення того чи іншого продукту побудований таким чином, що роль прямого виробника відведена машині.

Філософське дослідження техніки, як явища культури, стимулюється загальним усвідомленням її ролі в сучасному світі. Сьогодні люди приймають як належне не тільки тотальне вторгнення техніки в усі галузі матеріального виробництва, транспорту, зв'язку, а й у сферу управління, медицини, спорту, людського побуту. Але сучасні оцінки соціального ефекту технічних систем виходять за рамки суто виробничих завдань. Як свідчить досвід ХХ сторіччя, дія техніки на природу, суспільство і людину має неоднозначні, часто протилежні результати. Звичні конструктивні техніко-технологічні критерії «правильності» технічних систем виявилися неспроможними забезпечити низку їх параметрів. Ідеться про екологічність техніки, психологічну функціональність, що виражає її вплив на моральний і психічний стан працівників, про естетичну функціональність техніки та появу небезпечних технічних засобів, схожих на механічних монстрів. Стала також очевидною вузькість суто економічних критеріїв оцінки техніки.

Філософія науки і техніки раніше так чи інакше зверталася до проблем розвитку науки і техніки під кутом зору їхніх аксіологічних властивостей. Ще на початку ХХ століття спроби осмислити нову фазу науково-технічного прогресу знаходять відображення в працях західних філософів. Девальвація традиційних систем цінностей стимулювала пошуки «причин зла» в закономірностях становлення машинної цивілізації і незмінно отримувала негативну оцінку в роботах А. Бергсона, О. Шпенглера, М. Бердяєва.

Зокрема, у розумінні М. Бердяєва, техніка як індустрія і мистецтво завжди залишається лише засобом реалізації людських цілей, що направлені на досягнення найбільшого результату з найменшою витратою сил. З неможливості повної трансформації органічно-іраціонального начала притаманного людині в організаційно-раціональне начало техніки М. Бердяєв виводить несумісність людського буття з сучасною технікою. Тому він робить висновок: «Машина за природою своєю антигуманістична» [3].

Ефективна спроба осмислення техніки в широкому історико-культурному контексті була зроблена М. Хайдеггером. Через свою оригінальність і самотність вона справила великий вплив на подальшу філософську думку. Основне завдання розуміння суті техніки полягає, на його думку, в поясненні її з ширшого, «нетехнічного» горизонту людського буття, оскільки суто техніцистське тлумачення незмінно призводить до фетишизації феноменів техніки [див.: 4, с. 221–238].

В епоху науково-технічної революції ці проблеми набули глобального, всеосяжного характеру. І це не дивно. Технологічний бум, з одного боку, породжує надії на вирішення багатьох суперечностей соціального життя засобами науково-технічного прогресу, а з другого – вселяє страх перед непрогнозованими наслідками розвитку техніки.

Масштабні зміни в техногенній цивілізації сприяли збільшенню масового виробництва товарів і послуг, привели до корінної зміни навколишнього середовища, трансформації всього суспільного й індивідуального життя в дію якогось технічного механізму, не підвладного соціальному контролю. У той же час саме «техніка, матеріальне виробництво зумовлюють всі соціальні чинники. В результаті продуктивні сили автоматично, стихійно породжують нові суспільні відносини. Цьому сприяє проникнення науки і техніки у всі сфери соціальної організації суспільства» [5, с. 531].

Усебічне дослідження залежності характеру праці від історичного типу техніки підтверджує, що сутність і соціальна значимість праці не зводяться тільки до задоволення матеріальних потреб суспільства в їжі, житлі, одязі. І суть справи в тому, що сучасна техніка деформує творчі потенції праці: вона скорочує витрати праці, але підсилює її інтенсивність. Завдяки їй праця стає все більш обмеженою і знеособленою. Вона перетворює безпосередніх суб'єктів праці у складові частини машини та всього техніко-конвеєрного комплексу.

Прискорення масофікації, уніфікації, роботизації і стандартизації техніки і технології супроводжується відповідною формальною раціоналізацією всіх сфер соціального життя. На поверхні явищ це представлялося як трансформація суспільства в зловісну Мегамашину, де людина лише частинка, гвинтик соціотехнічної системи з детально регламентуючими функціями, цілями, порядком і характером діяльності. Техніка вимагає від людини безпомилковості, шаблонності всіх дій, бо, наприклад, помилки у сфері управління потужними хімічними комплексами, ядерними установками загрожують обернутися глобальними катаклізмами з важко передбачуваними наслідками для суспільства.

У процесі гуманізації філософія техніки розкриває вади сучасної технічної цивілізації: руйнування природного місця існування людини і заміщення його техносферою, в якій відпадає необхідність і можливість щось осмислювати або оцінювати, оскільки тут – диктат технічної раціональності і немає свободи вибору; тотальну технізацію всієї людської культури, яка стає одновимірною-раціонально орієнтованою, виконуючи лише «конформізуючу роль», поневолення людини технікою.

Сучасні концепції філософії техніки йдуть у руслі однієї традиції – заперечення вузькотехніцистського підходу до оцінки техніки і її розуміння в контексті культурних і духовних особливостей епохи. Якщо представники класичної «філософії техніки», як правило, прагнули осмислити технічний розвиток як багатовимірне явище, що має неоднозначні соціальні наслідки, то в багатьох теоретиків нової технократичної хвилі 80-х років (М. Кан, А. Етціоні, Д. Белл, Дж. Мартін) техніка в аксіологічному плані виступає як благо, що обіцяє безмежний прогрес людської цивілізації.

Дійсно, соціальні цілі діяльності, реалізовані в техніці, яка внаслідок цього стає доцільною, роблять її здатною служити не тільки науково-технічному, а й суспільному прогресу. У технічних засобах суперечливим чином утілюються дві форми об'єктивного процесу – природна і соціальна. Еволюція матеріально-речових форм буття техніки, яка визначається природними законами, утворює лише необхідну форму передачі людської культури, тілесну оболонку розвитку певних здібностей людини. Саме соціальні цілі діяльності, що реалізуються в техніці, утворюють суспільну форму її використання.

Людина, створюючи техніку, вважає себе творчою істотою, і разом з тим привласнює і розвиває свої власні сутнісні сили. Унаслідок того, що техніка виступає ланкою, речовим посередником, що пов'язує людину з людиною, її соціальна цінність виникає із суспільних відносин у процесі її виробництва. Тобто джерелом моральних цінностей є відносини «особа – суспільство», а не «людина – машина». Тому загальна суть цінності техніки полягає в суспільних відносинах як обміні діяльністю, і саме творчою діяльністю, у процесі створення і опредметнення техніки. Отже, техніка стає соціальною цінністю тією мірою, якою опредметнена творча суть людини. Техніка служить самореалізації людини, цілям прогресивного, мирного розвитку світової цивілізації.

У роботизованому виробництві кооперація робітників цілком перетворюється на кооперацію машин. Сама діяльність робітника зводиться тепер до «простої абстракції

діяльності», повністю визначуваної і регульованої рухом машин, що позбавляє працю робітника будь-якого змісту. У процесі науково-технічного прогресу загальна суть цінності техніки виявляється в рамках ціннісного відношення «людина – техніка», опосередкованого соціальною структурою суспільства, у формі безпосереднього існування як корисність – джерело прибутку і надприбутку, засіб інтенсифікації суспільного виробництва.

Панівні раніше уявлення про «нейтралітет» техніки сьогодні вже позбавлені сенсу. Сучасне суспільство стало втіленням «технічної раціональності», що підпорядковує собі все суспільне життя. Техногенна цивілізація є системою панування, що функціонує за правилами техніки і в її формах. Причому зміст цілей і інтересів людей закладений у самому понятті техніки і реалізується в технічній системі. Продуктивність і дедалі більший потенціал цієї системи стабілізує суспільство й утримує технічний прогрес у рамках панування. Всюдисущий характер усевладдя техніки, перш за все виявляється в розбіжності природного і штучного середовища та в екологічній кризі, що може поставити під сумнів саму можливість людського існування.

Актуалізація проблем філософії науки і техніки підвищує суспільну цінність техніки в різних формах самого існування людини, які визначаються конкретно-історичними умовами науково-технічного і суспільного прогресу в цілому. Аксиологічні характеристики техніки полягають в тому, що суть цінності її єдина в загальній, але принципово різній соціально-конкретній формі. Понад те, у процесі розвитку цінність техніки може заперечуватися безпосередніми формами її прояву. Оскільки ціннісні відношення «людина – техніка» розвиваються історично в соціально-конкретній формі, соціальна цінність техніки виявляється через її відповідність інтересам і потребам людини та суспільного прогресу.

Література

1. Філософія науки: питання теорії і методології : навч. посіб. / М. П. Іщенко, І. І. Руденко ; за ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Іщенка. – К. : УБС НБУ, 2010. – 442 с.
2. Харари Ю. Н. Sapiens. Краткая история человечества / Юваль Ной Харари; [пер. с англ. Л. Сумм]. – М.: Синдбад, 2016. – 520 с.
3. Бердяев Н. Человек и машина.(Проблема социологии и метафизики техники) // Вопросы философии. – 1989. – № 2. – С. 158.
4. Хайдеггер М. Вопрос о технике // М. Хайдеггер. Время и бытие: Статьи и выступления: Пер. с нем. – М.: Республика, 1993. – С. 221–238.
5. Соціально-політична енциклопедія: навч. посібник / М. П. Іщенко, О. М. Іщенко ; за ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Іщенка. – Черкаси: «Відлуння-Плюс», 2012. – 640 с.

УДК 821.161.2 – 1.09

Будугай О. Д., канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов

Білоцерківський національний аграрний університет

olantarpan@ukr.net

Будугай А. О., викладач української мови як іноземної відділення довузівської підготовки

Білоцерківський національний аграрний університет

andrij-1966@ukr.net

ХУДОЖНЄ ЗМАЛЮВАННЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО СТАНУ САМОТНОСТІ ЖІНКИ-ПОЕТЕСИ У ЗБІРЦІ ЛІРИКИ НАТАЛІЇ ПАВЛИК «НА ПРОЩІ ЖИТТЯ»

Представники «християнського екзистенціалізму» М. Бердяєв, М. Бубер, Н. Аббаньяно, Г. Марсель акцентували увагу на онтологічному значенні людської віри і надії. Вважали, що людська екзистенція має сенс тоді, коли людина вибирає власні можливості, відповідає за результати такого вільного вибору і власної свободи. Дослідниця Л. Онишкевич зазначає: «На думку багатьох філософів-екзистенціалістів, для повного осягнення справжнього сенсу свого існування, людина повинна пройти такі етапи: етап відчуття своєї вкинутості у цей світ і своєї покинутості в ньому, «етап межової ситуації» – усвідомлення конфлікту зі світом та свого невдоволення, що й приводить до самоаналізу, пізнання та вибору власних життєвих вартостей, і етап вільного та свідомого вибору дотримуватися цих вартостей у своєму житті» [6, 324].

В українській літературі є ряд митців, творчість яких, на нашу думку, доцільно аналізувати саме на засадах християнського екзистенціалізму. Книга лірики «На прощі життя» (2014) є п'ятою збіркою в мистецькому ужинку члена НСПУ, старшого наукового співробітника Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», краєзнавця Наталії Миколаївни Павлик (нар.1964 р.). Перу самобутньої переяславської поетеси належать не тільки її більш ранні збірки «Подзвін душі» (1995), «Спокуса монаха» (1997), «Стеблина полину» (2004), «В снігах самоти» (2009), але й цінна монографія «Література Переяславщини. Сучасність» (2013), яка вже перевидавалася [8]. Ці твори засвідчили, що у вітчизняному літературному процесі діє «колоритна одиниця» поезії (за І. Кошелівцем) і водночас вдумлива дослідниця вітчизняного літературного процесу.

Оскільки збірка «На прощі життя» ще недостатньо ставала предметом студій, відтак наше дослідження є *актуальним*. **Мета** розвідки – на засадах християнського екзистенціалізму схарактеризувати аксіологічні домінанти ліричної героїні, визначити специфіку зображення екзистенційного стану самотності жінки-поетеси в інтимно-філософській збірці «На прощі життя». Назва поетичної книги допомагає виявити основні екзистенціальні компоненти у художній тканині лірики. Слово «проща» в українській мові має два значення: 1) богомілля, паломництво; 2) відпущення гріхів. Про що йдеться у книзі Н. Павлик? Які мотиви й образи бентежать авторку?

Упадає в око важлива деталь: це проща сучасної *жінки-поетеси*. Для того, щоб гріхи були відпущені, люди спершу сповідаються й каються: «Вечір, як конокрад, ступає тихо і м'яко. / Поете, тебе у дозір кличе небо до зір! / Руку поклади на Біблію серця: / сповідь буде привселюдною...» [9, 25]. Отже, назва зазначеної збірки налаштовує читача й дослідника на філософські думки про вічні духовні цінності та проминальність фізичного життя людини. У праці «Опыт эсхатологической метафизики. Творчество и объективация» М. Бердяєв слушно

писав, що «творчий акт, за своєю природою, екстатичний, у ньому є вихід за межі, є трансцензус. Творчість не є процес іманентний, іманентно пояснюваний, у ньому завжди є більше, ніж у будь-якій причині, якою хочуть пояснити творчість, тобто є прорив у детермінованому ланцюгові» [2, 249].

Прикметно, що в полі зору авторки постає творче начало людини. Камертон її душі налаштований на медитаційний лад. У цій збірці є ряд поезій українським і зарубіжним поетам, є вірші про поетів, художників, краєзнавців. Віднесемо сюди твори «Сковорода і час», «Повстанець духа» (Іван Коваленко), «Володимир Шовкошитному», «Олександр Матвієнку присвячую», «Олегу Князенку на ювілей», «Ювілейна посвята Наталі Заїці», «Ярославу Погарському посмертно», «Німфі української поезії – Лілії Золотоноші» та ін. Це імена митців, які залишили глибокий слід в душі письменниці.

У вірші «Сковорода і час» Н. Павлик згадує давню пору, коли «ось тут Сковорода заточував духовні пера» [9, 6]. Однак Григорій Савич є нашим сучасником по духу, по любові до мудрості. Він «до нас прямує. На крутій стежі: / Душа з Тарасовою обнялась в фортеці Орській, / Стус запросив зігрітись духом вогняним в тайзі, / У Переяславі зустрів духовний брат Сікорський» [9, 6]. Постать любомудра Сковорода поєднає в собі й мислителя, і поета, і педагога. Авторка доходить висновку: «Він тут... Він сущий дух. Як богоявлене дитя... / А світ не полиша вже наших душ ловитву. / Сковорода вберіг душі чиеїсь лебедя / Й поставив на сторожі вірш як захисну молитву» [9, 7].

Особливо зворушують і надихають поетесу представниці українського красивого письменства: Ліна Костенко, Світлана Йовенко, Лілія Золотоноша. Цитати з улюблених творів жінок-поетес стали епіграфами поезій Н. Павлик. Із цими талановитими мисткинями Н. Павлик перебуває в творчому діалозі й нині.

Марині Цвєтаєвій авторка присвятила цикл «Цвєтаєвський Спас». Н. Павлик пише, що для неї постать Л. Золотоноші стала такою ж, якою у свій час для М. Цвєтаєвої була А. Ахматова. Саме Л. Золотоноша налаштувала «на частоти» Цвєтаєвської поезії душу авторки книги «На прощі життя». У вірші «Німфі української поезії – Лілії Золотоноші» Н. Павлик пророкує долю поета у засвітах: «Плавлене слово сльозою сочиться – / Мироточить із серця вірш. / Все, що осквернено, там освятиться, / Оним душу і втіш» [9, 61]. Оце «там» авторки можна розглядати в поезії з такою ж назвою – «Там»: «Короткочасні – час-віщун втіша – / І дощі, і сніги, і смерть... / Перебуду цю негодую – життя. / Журавлі відспівають у небі душу. / Вже нічого не жаль. В забуття... / Тільки б спокій душі там ніхто не зрушив» [9, 48]. М. Бердяєв наголосив: «Творчість не мириться з даним станом світу, хоче іншого. Творчий акт завжди викликає образ іншого, уявляє в собі вище, ліпше, більш прекрасне, ніж це, ніж дане. Це виникнення образу іншого, ліпшого, більш прекрасного є таємнича сила в людині і воно не пояснюється впливом світового середовища» [2, 249].

Привертають увагу її відверті, сповідальні зразки лірики, де героїня розкриває себе в самоті як у хронотопі власного буття. Лірична героїня сповідається й очищається віршами. Такими є твори: «І кожен вірш – як проповідь нагірна», «Послання поета часові», «Поет і осінь», філософсько-ліричний цикл «Монологи на бистрині думок» та ін. Вона постає як особистість максималістська, у неї годі знайти фальшиву художню ноту, бо її кожне слово вистраждане і вимолене. В. Базилевський наголосив: «Максималізм – це завжди сходження на Голгофу. Максималізм – завжди самота» [1, 157]. Свою четверту збірку лірики «В снігах самоти» поетеса закінчила рядками твору «Все»: «Із душі повиймала окалини слів, / Як напад серцевий – швидких і гострих... / Заверну із порога й кохання послів – / Я самотність

приймаю, як постриг» [7, 79]. Змалювання такого постригу-самоти лейтмотивом переходить з попередньої збірки до наступної книги «На прощі життя».

У лаконічних текстах творів циклу «Монологи на бистрині думок» сконцентровано багато вистражданого болю, мудрості як результату природного розуму й титанічної праці над самоочищенням і самовдосконаленням. До цих творів підходить приказка «Стислість – сестра таланту». Окремі виглядають просто максимами: «Слова, як жито, родять тільки / на просторих ланах душі» [9, 26]. «Вірш – це сузір'я слів, / де все має бути природним: / величина, розташування, світло...» [9, 26], «Поет – не розчинна кава, щоб у кожному бути і задовольняти смаки» [9, 27], «Часе, живу не за твоїми розцінками» [9, 28].

Наведені рядки свідчать, що Н. Павлик не мислить розквіту духа без свободи фізичної і творчої. У філософській концепції М. Бердяєва свобода була для нього онтологічною субстанцією, сутністю людини, оскільки Бог присутній лише в свободі й діє через свободу. Творчість людини – одкровення, саме те, що людина може дати Богу. З цими думками перекликається думка Н. Павлик. Вона підкреслює: «Душа митця завжди / під напругою поетичного слова» [9, 27].

Цикл «Екзотика слова» містить 22 верлібри. Вільний вірш вимагає від автора неабиякої майстерності, оскільки він позбавлений мнемотехнічної функції через відсутність рим. Відомо, що бездоганна класична віршова форма інколи спроможна завуалювати відсутність справжнього поетичного змісту. Вільний вірш цього не дозволяє, він має містити густу метафору, а його внутрішня єдність ґрунтується на образності та тонкому інтонаційному малюнку. Перелічені якості притаманні верлібрам Н. Павлик. Додамо ще й багатство лексики, вміння передати тонкі порухи думки, душевну щирість, внутрішню культуру поетеси, її відчуття евфонії.

Розкриленість лету думки, космізм відчутні в поезії «Садівник голубих вітражів». Поетеса уважна до підбору лексем, вона не ставить розділові знаки, пропонуючи й читачеві взяти участь в інтерпретації цього зразка лірики та розміщенні смислових акцентів у творі: «Садівник голубих вітражів / дарує перстень зірки / із сузір'я Скорпіона / ладан сумирних зітхань / примиряє / сіль і сніг / у білих розписах небесних склепінь» [9, 73].

Елегійні, мінорні нотки лунають у поезії «Лебеді влітають у крила». У ній домінує осінній мотив бабиного літа. Печаль ліричної героїні просвітлена: «Лебеді влітають у крила / невидиму нитку висоти / роси зсипалися в сито землі / снує сиву павутину смутку / бабине літо» [9, 75]. Читач може уявити собі умовну фігуру: висота від землі до лебедів, які над нею летять, утворює вертикаль. Росяна земля – горизонталь. Смуток бабиного літа – десь в осерді цієї уявної фігури. Цей сум передусім від самотності й жалю за минулим літнім теплом. За чим сумує поетеса?

У циклі «Посвята без імені» читач знаходить відповідь на запитання «Чому лірична героїня обрала самоту за постриг?». Поясненням можуть слугувати рядки, сповнені психоемоційної напруги: «Такого, як ти, не бува в природі! / Одкровення неказаних слів: / Це як убогість завітчаній вроді, / Чи глухота на ангельський спів» [9, 29]. Як і Ліна Костенко, поетеса «тяжко відболіла» своїм коханням, про що вона веде поетичний діалог із відомою письменницею у вірші «Я теж». Спогади про щасливі моменти кохання промінчиками освітлюють сторінки збірки, але лірична героїня, як максималістка, не пробачає «зреченцеві». Час роздумів, рефлексій частково загоїв рани. Жінка прийняла рішення: «Сахаюсь тебе, як святість гріха / Довіра в конвульсіях затиха. / Не вмію з кохання робити інтриги – / Закрила в минуле двері. Тихо-тихо...» [9, 43].

Маємо зразок мужності в дотримванні свідомо обраних життєвих правил. Свою самотність лірична героїня гоїть творчим горінням, закоріненням в глибинні національні виміри, вірою в те, що «собор височітиме, де кублилась цвіль» [9, 18]. Перу поетеси притаманні софійність, тонкий художній смак, оригінальні образи-символи, чуття евфонії, космізм, гуманізм, медитаційний лад. Внутрішня сила авторки і її ліричної героїні поєднана з жертвністю, готовністю боротися за «душі своєї лебедя», за свої моральні переконання. Самотність жінки-поетеси заповнена духовною працею, сповіддю перед Богом і самою собою, активним самоочищенням.

Література

1. Базилевський В.О. Лук Одиссеїв: [Статті, есеї, діалоги] / Володимир Базилевський. – К.: «Ярославів вал», 2005. – 656 с.
2. Бердяев М. Опыт эсхатологической метафизики. Творчество и объективация. Код доступу – http://yakov.works/library/02_b/berdyayev/1941_38_00.html
3. Бердяев М. Про призначення людини. Досвід парадоксальної етики // Філософія : [хрестоматія] / Микола Бердяев [Упорядник І. Демчик]. – Кам'янець-Подільський: «Абетка», 2000. – С. 174-179.
4. Бондаренко Ю. Національна парадигма українського екзистенціалізму / Юрій Бондаренко // Слово і час. – 2003. – № 6. – С. 64-69.
5. Будугай О. «Відбуваюсь в однині»: екзистенційні мотиви збірки лірики Наталії Павлик «В снігах самоти» / Теоретична і дидактична філологія: Зб. наук. праць / За ред. Г.Л. Токмань. – Вип. 10. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. – С. 62-70.
6. Онишкевич Л. Екзистенціалістська модель у теорії літератури / Лариса Онишкевич // Антологія світової літературно-критичної думки 20 ст. / За ред. М. Зубрицької. – Львів: Літопис, 2001. – С. 324-326.
7. Павлик Н.М. В снігах самоти : [Поезії] / Наталія Павлик. – Переяслав-Хмельницький: Видавництво «СПД Карпук С.В.», 2009. – 84 с.
8. Павлик Н.М. Література Переяславщини. Сучасність: Літературно-критична монографія. – Переяслав-Хмельницький: Видавництво «КСВ», 2013. – 192 с.
9. Павлик Н.М. На прощі життя : [Поезії] / Наталія Павлик. – Переяслав-Хмельницький: «Видавництво КСВ», 2014. – 82 с.

УДК 821.161.2 : 929 Будяк (092)

Велика К. І., асистент кафедри іноземних мов

Білоцерківський національний аграрний університет

Ярмола О.В., канд. філос. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА І ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА Ю. Я. БУДЯКА (ПОКОСА)

Видатний український письменник і громадський діяч Юрій Якович Покос (літературний псевдонім – Юрій Будяк) народився 17 листопада 1878 року на Полтавщині, а помер в окупованому німцями Києві 23 вересня 1942 року [1, с. 84]. З малого віку він багато працював, подорожував, брав участь у літературному і громадсько-політичному житті. За деякими згадками, він навіть брав участь у англо-бурській війні 1899-1902 р, під час якої – врятував майбутнього прем'єр-міністра Великої Британії Уїнстона Черчилля [2; 4, с. 60-61].

Юрій Якович з 1912 по 1916 рр. вчився у Київському політехнічному інституті [3, с. 62], а з початком Першої світової війни деякий час навчався в Одеській школі прапорщиків, у яку вступив наприкінці літа 1916 року, проте не закінчив її. У жовтні того ж року він був демобілізований у зв'язку із хворобою [1, с. 84; 4, с. 61].

Бурхливе громадсько-політичне й літературне життя Юрія Будяка привело його на Білоцерківщину [5, с. 94]. Протягом декількох років – з 1916 року [3, с. 63] (за іншими даними – з 1917 року [6, с. 244]) Юрій Якович працював у Білій Церкві і проживав по вулиці Гетьманській [3, с. 63] (за іншими даними – у передмісті Замок [6, с. 244]).

Перебуваючи у Білій Церкві Юрій Покос проводив активну громадсько-політичну діяльність. Був заарештований 4.03.1922 року за звинуваченням у причетності до Козачої Ради Правобережної України. Звільнений 4.05.1922 року [6, с. 244].

На сьогодні відомі дві групи документів, які описують його білоцерківське життя:

- преша група стосується листування Юрія Яковича з Міністерством освіти стосовно призначення його на посаду викладача гімназії на початку 1919 року;
- друга група стосується його листування з питань охорони пам'яток на Білоцерківщині (зокрема долі музею графів Браницьких) у 1920-1921 рр. [7].

Важливою сферою професійного і творчого життя Ю. Я. Покоса було викладання, якому він присвятив багато сил і років. Проте, не маючи офіційно вищої освіти (диплому про вищу освіту) він часто змушений був задовольнятися посадою «виконувач обов'язків вчителя». Тому у січні 1919 року він звертається до Міністерства освіти з проханням визнати його таким, що має право працювати на посаді вчителя навчального закладу середньої освіти (безпосередньо – Білоцерківської гімназії). Проте розгляд його клопотання не мав позитивного рішення: в листі до Юрія Яковича в березні 1919 року повідомлялося, що йому відмовлено.

Після припинення роботи Білоцерківської гімназії Юрій Покос продовжує свою вчительську діяльність у багатьох навчальних закладах міста. Так, наприклад, 18 вересня 1920 року у газеті «Вісти Білоцерківщини» (ч. 19, с. 2) в статті «Робітничче-селянський університет імені Т. Г. Шевченка в Б.-Церкві» повідомлялося про відкриття цього

навчального закладу¹ відповідно до постанови Білоцерківського ревкому від 7-го серпня 1920 року. Навчання планувалося почати 1-го жовтня цього ж року². Для викладання навчальних дисциплін були запрошені лектори, серед яких: Ю. Я. Покос («Історія української літератури») [3, с. 64-65] та Л. В. Покос («Історія України», «Загальний курс географії України»), а також інші³.

Юрій Покос знаходив, як творча особистість, знаходив реалізацію своїх культурно-громадянських уподобань в просвітній та пам'яткоохоронній діяльності. Його життя у 1920-1922 р. тісно пов'язано, окрім викладацької діяльності, також із роботою по збереженню спадщини музею графів Браницьких, який, на жаль, зазнав багато серйозних втрат, і, практично, станом на час організації Білоцерківського окружного музею в 1924 році – втратив більшість своєї коштовної колекції [7].

Білоцерківський період життя Юрія Яковича Покоса відзначився активною творчою та громадсько-політичною діяльністю. Ніколи пізніше так яскраво не проявлялися в його професійній діяльності любов до України і української культури. Проте, саме зміна політичної обстановки на початку 1920-х років, небезпека підпасти під репресії влади змушувала багатьох колись активних громадських, культурних і політичних діячів діяти менш активно, приховувати події свого минулого. Це цілком стосується і Ю. Я. Покоса.

Література

1. Ярмола О. В., Велика К. І. Історіографія життя і творчості письменника Юрія Будяка-Покоса в контексті Української революції 1917-1921 років / Молодий вчений, №6.1 (70.1), червень, 2019 р. С. 81-87. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/6.1/19.pdf>
2. Козюра І., Козюра В. Письменник-краянин Юрій Будяк / Рідний край, 2012, №2 (27). С. 285-287. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAG_E_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Almpolt_2012_2_43.pdf
3. Бондар А. В., Смуток Б. М. Історія Першої Білоцерківської гімназії в особах. Біла Церква: Пшонківський О. В., 2012. С. 62-66.
4. Передерій І. Г. Юрій Будяк (Покос) – український освітянин і літератор, який вплинув на світову історію / Репресована культура України: регіональний вимір : Матеріали Всеукр. наук.-практ. Internet-конф. 9 квіт. 2015 р. Полтава : ПолтНТУ, 2015. С. 59-65. URL: <http://reposit.pntu.edu.ua/handle/PoltNTU/643>

¹ Радою лекторів 14-го цього вересня завідуючим університету обраний – лектор цього ж університету М. І. Величківський, його заступником Р. Л. Ватенбург, секретарем лектор Васілевська.

² Проте 19 жовтня 1920 року в газеті «Вісти Білоцерківщини» (ч. 40, с. 1) в статті «Робітничо-селянський університет у Білій-Церкві, на Київщині» зазначалося, що лекції розпочнуться 19 жовтня цього ж року в будинку Педагогічної школи імені Бориса Грінченка (будинок б. дівочої гімназії).

³ Серед лекторів університету в цей час: Віроцький І. Л. («Українська мова»), Ватенбург Р. Л. («Всесвітня історія»), Нізков [І. Т.] («Психологія»), Підгрушній Д. («Природознавство», «Загальний курс географії»), Підгрушня («Природознавство»), Васілевська («Природознавство»), Линник («Фізика з космографією»), Радченко П. Д. («Математика»), Величківський М. І. («Політична економія», «Економічна географія України», «Теорія та історія кооперації», «Історія, теорія і практика кооперації взагалі і на Україні» [2 курс]), Ярошенко («Мистецтво і етнографія України»), Бузинний В. Т. («Західно-європейська література»), Дахнович В. Мик. («Слов'янська література»). Окрім цього лектор від парткому мав поводити заняття з дисциплін: «Конституція і політика радянської влади взагалі і зокрема на Україні» [1 курс], «Теорія і практика соціалізму, комунізму та анархізму», «Соціологія». Дисципліни «Логіка» та «Історія філософських думок» – залишалися на вакансії. Окрім цього для бажаючих необов'язкові предмети: французка та німецька мови.

5. Ярмола О. В., Велика К. І. Юрій Будяк (Покос) – письменник і громадянин: між реальним життям та легендами / Київщина: історія рідного краю : матеріали обласної науково-практичної краєзнавчої конференції «Краєзнавчі читання імені Лаврентія Похилевича» / упорядники: В. С. Перерва, О. Д. Рокицька. Біла Церква : КНЗ КОР «КОПОПК», 2019. С. 94–95. URL: <https://repository.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2019/05/Zbirnyk-POhylevych-18.04.19.pdf>

6. Сосни замість обелісків (Білоцерківський мартиролог) / Упорядник В. О. Коломієць. Біла Церква: Білоцерківське Добровільне Товариство Незаконно Репресованих, 2011. 498 с.

7. Ярмола О. Доля музею графів Браницьких у Білій Церкві (постановка питання) / Протоієрей Петро Лебединцев та українське Відродження ХІХ – початку ХХ ст. Матеріали наукових читань 29 листопада 2001 року. Біла Церква : Білоцерківський краєзнавчий музей. С. 56–77.

8. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 263. Оп. 1. Спр. 45982.

УДК 929.7.034(477 -25)

Чернецький Є. А., канд. іст. наук. (Україна), д-р гуманітарних наук (Польща)

Білоцерківська міська ЦБС

ДОВЕДЕННЯ БЕРДЯЄВИМИ СВОЇХ ПРАВ НА ДВОРЯНСЬКУ ГІДНІСТЬ У КИЇВСЬКОМУ ДВОРЯНСЬКОМУ ДЕПУТАТСЬКОМУ ЗІБРАННІ (ПЕРША ПОЛОВИНА ХІХ СТОЛІТТЯ)

У Державному архіві Київської області, а саме у складі фонду “Київське дворянське депутатське зібрання” (№ 782), зберігається справа під назвою “Дело о дворянстве Бердяевых”⁴.

“Дело о дворянстве Бердяевых” складається з 87 аркушів, з яких один аркуш літерний – 8а. Поза тим у справі є два аркуша внутрішнього опису, які мають окрему нумерацію. Сама справа оправлена у просту паперову обкладинку з чорнильними написами.

Після зовнішньої обкладинки і аркушів внутрішнього опису міститься друкована обкладинку зразка початку ХХ ст. доповнена чорнильними написами. Назва на внутрішній обкладинці: “Дело о дворянстве Михаила, Николая и Александра Бердяевых”. З написів на внутрішній обкладинці видно, що справу було почато 18 червня 1815 р., а закінчено 8 січня 1910 року. Там наведені і дати рішень Київського дворянського депутатського зібрання щодо визнання Бердяєвих у дворянстві – 8 жовтня 1832 р., 20 лютого 1833 р., 23 квітня 1835 р. і 16 грудня 1882 року. Там же міститься два архівних штампа, з яких найраніший належав Київському обласному історичному архіву. На ньому вписано номер справи – 508, з чого можна зробити висновок, що цей номер не змінювався ще з часів до Другої світової війни. Другий штамп був проставлений вже після Другої світової війни – можливо у зв'язку з переобліком, здійсненим у Київському обласному архіві.

⁴ Держархів Київської обл., ф. 782, оп. 1, спр. 508, 87 арк.

Як структуру самої справи, так і, до певної міри, перебіг процесу доведення Бердяєвими своїх прав на російське дворянство частково відбивають дані, наведені на вже згаданих двох аркушах внутрішнього опису під титулом “Опись документам о дворянстве Бердяевых”. Наведемо їхній зміст:

- “1. Прошение генерал-лейтенанта Николая Бердяева 1815 года 18 июня выданное на 2 [листах].
2. Копия грамоты на пожалованную вотчину стряпчему Осипу Бердяеву 1683 года 6 мая в Москве данной на 2 [листах].
3. Копия выданная 1799 года генваря 19 дня из герольдмейстерских дел с справки разрядного архива на 4 [листах].
4. Копия поколенной росписи на 4 [листах].
5. Копия грамоты на орден с. Владимира 2 степени генерал майору Бердяеву на 2 [листах].
6. Копия грамоты на орден с. Георгия 4 класса 1788 года 26 ноября данной на 2 [листах].
7. Копия грамоты на вотчину в Киевском уезде половину Обухова Николаю Бердяеву пожалованную 1801 года 24 апреля данная на 2 [листах].
8. Копия грамоты данной 1797 года 31 июля на недвижимое имение в Московской губернии Бердяеву жалованное в пользование по ордену на 2 [листах].
9. Герб рода Бердяевых на 1 [листе].
10. Доклад секретаря Рушковского 30 июня 1832 года на 2 [листах].
11. Отношение Слободско-Украинской д[уховной] консистории от 17 ноября 1832 года на 2 [листах].
12. Прошение 1832 года 26 сентября поданное на 2 [листах].
13. Копия формулярного списка о службе полковника Бердяева 1-о генваря 1828 года выданного на 4 [листах].
14. Черновое определение 1832 года 8 октября заключенное на 2 [листах].
15. Черновое определение 1833 года 20 февраля состоявшее на 2 [листах].
16. Прошение от Михаила Николаевича Бердяева на 2 [листах].
17. Копия метрического свидетельства о рождении Николая от Михаила Бердяева на 2 [листах].
18. Термина определения 1835 года 23 апреля состоявшего на 2 [листах].
19. Прошение 1838 года 6 июня поданное на 2 [листах].
20. Свидетельство в копии о рождении Александра Николаевича Бердяева на 2 [листах].
21. Термина определения в Киевском дворянском депутатском собрании 1838 года 18 июля по всем выше описанным документам на 6 [листах]. ||
22. Копия решения Центральной комиссии на 6 [листах]”⁵.

Слід зауважити, що початковий список документів справи Бердяєвих складався з 21-го документу і був засвідчений секретарем дворянства Добровольським (?). Його могли укласти у середині 1838 року. Натомість доповнення списку, засвідчене молодшим столоначальником Кржижановським, стосується вже початку 1840-х років.

Наведений перелік документів унаочнює процес доведення Бердяєвими своїх прав на російське дворянство у Київському дворянському депутатському зібранні в першій половині

⁵ Держархів Київської обл., ф. 782, оп. 1, спр. 508, арк. 1-1 зв.

XIX століття. З переліку видно, що в цей період члени роду Бердяєвих чотири рази подавали свої клопотання у зв'язку з доведенням дворянських прав до Київського дворянського депутатського зібрання, а також доповнювали ці клопотання відповідними документами, які слугували доказами їхнього благородного походження.

Результатом легітимаційних зусиль Бердяєвих були рішення Київського дворянського депутатського зібрання про визнання за ними прав на російське дворянство, що були ухвалені в 1832, 1833 та 1835 роках.

УДК 101.1 : 616 – 036.21

Мельник Л. М., канд. політ. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

milam2015@ukr.net

ФІЛОСОФІЯ ПАНДЕМІЇ

Пандемії є глобальною проблемою людства. Відомо, що найбільша за масштабом жертв пандемія мала місце у 540-700 рр., коли від чуми Юстиніана загинуло 100 млн. людей. Ще століття потому від іспанки померло близько 80 млн. жителів Землі. Нині світ охопило декілька епідемій це ВІЧ-інфекція, туберкульоз, грип та пандемія COVID-19. Звичайно, що коронавірусна інфекція буде переможена Людиною, а історія продовжується. Інше питання, коли це відбудеться і які стануть наслідки для людства. Тому в сучасному світі дослідження феномену пандемії актуалізується у багатьох галузях науки, зокрема, й у філософії. Філософи намагаються з'ясувати певні витоки пандемії: аксіологічні, екзистенціальні, релігійні тощо.

Сьогодні ми можемо пересвідчитися, що пандемія здійснює колосальний вплив на хід історії людства. Так, пандемія окрім статистики захворювань несе за собою відчуття незахищеності й тривожності, економічну кризу, пошук альтернатив офлайн-життю, зміну культури. Ф. Алькабес у праці «Жах: як віруси керують світом від чорної чуми до свинячого грипу» підкреслював: «Історія людства невіддільна від історії епідемій...Віруси, ці до смішного маленькі істоти, століттями тероризують наш світ, змушуючи переляканих людей робити самі дивні, дурні або жахливі вчинки... Людству слід стримати гординю і, нарешті, визнати, що не воно, а саме мікроби є тією силою, що керує ходом історії» [2].

Італійський філософ Дж. Агамбен характеризує ситуацію, яка склалася в Італії під час пандемії застерігає про небезпеку пріоритету «вижити» над іншими життєвими цінностями:

«Як і в романі Алессандро Мандзоні про чуму, тепер кожен розглядається виключно як можливий розповсюджувач чуми, яких потрібно за всяку ціну уникати і від яких потрібно тримати себе на відстані не менше метра. Мертві не мають права на церемонію поховання... Країна надзвичайного стану, до якої нас так довго привчали уряди, відтепер стала нормою. Суспільство, яке постійно живе в надзвичайному стані, вже не можна назвати вільним суспільством» [1].

Дотепер усталені комунікативні традиції (рукостискання, обійми, поцілунки) видозмінюються. Соціальна дистанція, якої повинні дотримуватися, здається заходом надзвичайним, але тимчасовим. Однак, після повернення до звичного життя, наше

спілкування, схоже, вже ніколи не буде таким, як це було раніше. Уже зараз взаємодія на відстані дедалі більше нагадує самотність. Загалом, від цього залежатиме, чи набуде суспільна атомізація крайніх форм, а також чи зможемо ми продовжувати усвідомлювати себе людством, тобто єдністю, а не відокремленими індивідами.

Дж. Агамбен підкреслює, що за час карантину людство дійшло до порогу варварства, свідченням того є відмова від церемонії похорон, призупинення дружніх та інтимних стосунків, розділило «єдність життєвого досвіду, який завжди нерозривно тілесний і духовний одночасно, на лише біологічне з одного боку, і на афективне і культурне життя – з іншого» [1].

Література

1. Агамбен Дж. Роз'яснення <https://medium.com/@ddean3000/clarifications-giorgio-agamben-3f97dc7ed67c>
2. 2000 лет вместе [Текст] / Владимир Тихомиров // Огонек. – 2009. – № 29. – С. 40-42.

УДК 159.9

Марчук В. В., канд. пед. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСНОВНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ

Ціннісні орієнтації в структурі педагогічної свідомості піддаються багаторазовим і досить істотним перетворенням. Це закономірний результат людського життя, зміни у взаєминах людини зі світом, іншими людьми, суспільством. У результаті зміни внутрішніх умов на основі сформованого психологічного механізму диференціації вступають у дію, актуалізуються ті або інші цінності. У міру того як людина здобуває життєвий досвід, перед нею не тільки відкриваються всі нові і нові сторони буття, але і відбувається більш-менш глибоке переосмислення життя. Цей процес переосмислення, що проходить через усе життя людини, утворює самий таємний і основний зміст її внутрішньої свідомості, що визначає мотиви її дій і внутрішній зміст тих завдань, які вона виконує в житті. Ціннісні орієнтації, як ми вже говорили, являють собою єдність трьох компонентів: когнітивного, емоційного і поведінкового.

Для нашого дослідження дуже важливо, що основна умова формування ціннісних орієнтацій – це високий рівень рефлексії, усвідомлення досвіду і довільності поведінки. Все це формується в юнацькому віці, куди варто віднести і процес складання ієрархічної системи ціннісних орієнтацій особистості. До початку педагогічного формування у вузі в абітурієнтів вже існує своєрідна система ціннісних орієнтацій, що поступово трансформується під впливом навчання і професійного виховання, одна з найважливіших виховних функцій якої полягає в трансляції цінностей. Педагогічно важливі якості особистості майбутнього аграрія являють собою не що інше, як систему інструментальних ціннісних орієнтацій особистості. Педагогічна діяльність є значним стимулом, що визначає зміст ціннісних орієнтацій.

Ціннісні орієнтації (з боку структури і змісту) розглядаються як третій елемент мотиваційного компонента педагогічної свідомості. Основна функція цінностей полягає в регуляції соціальної поведінки людини (у широкому значенні) і її професійної діяльності.

Поняття цінності у педагогіці відрізняється від аналогічного поняття, наприклад, в економіці, тим, що має інше джерело походження, інше ставлення людини до предмета оцінки, здійснюється (формується) під іншим кутом зору. Якщо в економіці цінність, вартість однозначно є породженням праці (тобто тут вартість виникає в процесі людської діяльності), то у педагогіці цінність формується в ширшому значенні ставлення людини до суспільства і людини до людини, вона спрямована в майбутнє, має значення для досягнення будь-якої мети.

Витоки теорії цінностей слід шукати ще у давніх педагогічних концепціях. В центрі уваги педагогічного вчення постає не лише природа, але й людина, яка почала досліджувати, вивчати саму себе, пізнавати себе і своє мислення.

Існувала й інша точка зору, згідно з якою мораль – це породження суспільства або ж окремої людини, а, отже, не існує універсальної і єдиної моралі і політичного ідеалу як цінності, мораль і право мають відносний характер. Стверджуючи і визнаючи відносність моралі і ідеалу, педагоги створювали підґрунтя для осмислення відносності цінностей. Існують цінності і норми, які являють собою всезагальне благо (найвище добро) і справедливість. Такою цінністю і нормою вважається доброчесність. Основне значення цього слова пов'язане в перш чергу з моральною досконалістю. Щоб бути “доброчесним”, “досконалим”, необхідно, володіти нормативними знаннями про те, щотаке “добро”, щотаке “зло”. Поняття “добро”, “доброчесність” в широкому розумінні, як поняття “благо”, тобто як найвища цінність, якою вважається моральна досконалість людини, що досягається втіленням високих моральних цілей “найкращим способом”.

Людина як розумна жива істота, якій притаманні розум і мова. Душа людини – це насамперед її мислення, порівняно з яким вольові, емоційні та інші елементи людської діяльності виявляються другорядними.

Щодо людини, то її ціннісні орієнтації визначаються соціальним життям в полісі. Доброчинна та людина, яка керується винятково розумом, завдяки якому вона упорядковує свою поведінку і узгоджує її з природним плином речей, у якому проявляється логос, розум світу.

Отже, уже в педагогіці формується теорія цінності, хоч аксіологічні судження входять лише як компонент в структуру педагогічного категоріального апарату. Однак слід наголосити на тому, що уже в цій структурі вживалося окреме поняття “цінність”. Зрештою, саме з даного терміну значно пізніше й започаткувалася назва “аксіологія” – наука про цінності.

УДК 321.72

Duzha I. A., PhD (politology)

Bila Tserkva National Agrarian University

kitne_box@ukr.net

Abstract. The article examines the algorithm proposed by Washington for Venezuela's transition to democracy. The main prospects and guarantees of transition are indicated.

Keywords: USA, Washington, Venezuela, democracy, framework, Venezuelan government, crisis.

THE AMERICAN PROGRAM FOR THE PEACEFUL TRANSITION OF VENEZUELA TO DEMOCRACY

On March 31, the United States proposed a pathway to resolving Venezuela's crisis by means of a peaceful, democratic transition. This framework calls for the establishment of broadly acceptable transitional government to administer free and fair presidential elections and a pathway to lifting Venezuela-related U.S. sanctions. It builds on the proposals put forward by the interim Government of Venezuela headed by Juan Guaido.

Full return of all members of the National Assembly (AN); Supreme Court (TSJ) lifts order of contempt and restores all powers to the AN, including immunities for deputies; National Constituent Assembly (ANC) is dissolved. The U.S. lifts sanctions imposed on ANC members due to their membership in the ANC.

All political prisoners are released immediately and all foreign security forces depart immediately unless authorized by 3/4 vote of the AN.

AN elects new National Electoral Council (CNE) and TSJ members who are acceptable to all parties or coalitions of parties representing 25% or more of AN membership. (This would give both the PSUV and the multi-party Guaidó coalition a veto over personnel for any of these posts.) Upon the selection of a new CNE and TSJ, the U.S. lifts sanctions imposed on former CNE and TSJ members due to their membership in those bodies.

AN approves "Council of State" Law, which creates a Council of State that becomes the executive branch. Each party or coalition of parties with 25% or more of AN membership selects two members of the Council of State, one of whom must be a state governor. The four members of the Council of State then select a fifth member, to be Secretary General, and who serves as Interim President until the elections and is not permitted to be a candidate for president in the elections. Council members may not be members of the AN or TSJ. Decisions of the Council of State will be reached by majority vote. One member of the National Armed Forces of Venezuela (FANB) will serve as Military Adviser to the Council of State.

All of the powers assigned to the President by the Constitution will be vested exclusively in the Council of State. The U.S. and the EU will lift sanctions on those who claimed Presidential authorities which were imposed due to their holding their previous positions once the Council of State is functioning and those individuals renounce any further claims to hold executive positions and acknowledge the Council of State as the exclusive executive power.

Once the Council of State is established and foreign security forces have departed (unless approved by 3/4 vote at the AN), U.S. sanctions on the Government of Venezuela, PDVSA, and the oil sector are suspended.

Council of State appoints new cabinet. The U.S. lifts sanctions on former cabinet members due to their holding their previous positions. The U.S. also lifts sanctions on members of the FANB that are based on their position in the institution.

The international community provides humanitarian, electoral, governance, development, security, and economic support, with special initial focus on medical care system, water and electricity supply. Existing social welfare programs, now to be supplemented with international support, must become equally accessible to all Venezuelan citizens. Negotiations begin with World Bank, IMF, and Inter-American Development Bank for major programs of support.

A Truth and Reconciliation Commission is established with the task of investigating serious acts of violence that occurred since 1999, and reports to the nation on the responsibilities of perpetrators and the rehabilitation of victims and their families. The Commission has five members, who are selected by the Secretary General of the United Nations with the consent of the Council of State. The AN adopts amnesty law consistent with Venezuela's international obligations, covering politically motivated crimes since 1999 except for crimes against humanity. Argentina, Canada, Colombia, Chile, Paraguay, and Peru withdraw support for the International Criminal Court referral.

The Council of State sets a date for simultaneous Presidential and AN elections in 6-12 months. Any Venezuelan citizen eligible in accordance with the 1999 Constitution can compete in the election.

Presidential and AN elections are held. With a consensus of international observers that elections were free and fair, remaining U.S. sanctions are lifted.

Bi-partisan commission within the AN is developed to create long term solutions to rehabilitating the economy and refinancing the debt.

The program also guarantees the military high command (Defense Minister, Vice Defense Minister, CEOFANB Commander, and Service Chiefs) remains in place for the duration of the transitional government.

State or local authorities remain in place for the duration of the transitional period.

USA and international pressure are important parts of the strategy. Our sanctions will remain in effect, and increase, until the Maduro regime accepts a genuine political transition.

The United States has long been committed to finding a solution to the man-made crisis in Venezuela. The urgency for this has become all the more serious in light of the Maduro regime's failure to adequately prepare for and address the global COVID-19 pandemic. This framework demonstrates our commitment to helping Venezuela fully recover and ensures that the voice of the Venezuelan people is respected and included.

This framework protects the interests and equities of all Venezuelan people who desperately seek a resolution to their dire political, economic, and humanitarian crisis, and who know Venezuelans can have something better. This framework can provide a path that ends the suffering and opens the path to a brighter future for Venezuela.

Literature:

1. <https://www.state.gov/>

УДК 167.1

Ярмола О. В., канд. філос. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ТЕОРІЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ВИНАХІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ (ТРВЗ) В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ РОЗВИТКУ НАУКИ І ТЕХНІКИ

Розвиток індустрії знань в ХХ столітті поставив перед дослідниками питання алгоритмізації сфери творчості. Традиційна ця сфера охоплює такі види діяльності, які не мають простих, ясних і однозначно зрозумілих шляхів вирішення завдань. Ці сфери прийнято пов'язувати із специфічними властивостями людського мислення.

З появою ЕОМ у другій половині ХХ століття і першими спробами моделювання поведінки живих організмів (зокрема й людини) виникає напрям досліджень який часто ототожнюється з поняттям «штучний інтелект» (ШІ).

Проте, зрозуміло, не будь яка діяльність живих істот (в тому числі й людини) може бути визначена як сфера «штучного інтелекту». Колись М. Гайдеггер зазначав: «Наука не мислить. Мислить лише філософія». Що він мав на увазі? Як здається він говорив саме про процедуру вибору, про можливість зведення цього вибору до чітко визначених варіантів. Проте й множинний вибір сьогодні є ефективним засобом наукового пізнання: перебір сотень, тисяч, мільйонів варіантів, який раніше був не можливий для конкретного науковця, й тому відкидався як такий, що не може бути реалізований, сьогодні стає ефективним способом проведення наукових пошуків.

Потужні комп'ютерні системи («суперкомп'ютери») реалізують нездійснені колись мрії науковців. «Нейронні» комп'ютерні мережі дозволяють виявити й обробити величезні об'єми інформації. Сьогодні в сфері суспільної безпеки успішно реалізуються проекти по розпізнаванню образів (обличчя людей, номерні знаки автомобілів); в сфері медицини, яка раніше вважалася більше мистецтвом, аніж наукою, штучний інтелект виявляє на ранніх стадіях хвороби, ставить діагнози та пропонує процедури лікування; в економічній сфері – комп'ютер надає поради стосовно біржової та фінансової діяльності та ін.

Відповідно нові технічні можливості дозволяють реалізувати ті шляхи вирішення суспільних потреб, які раніше вважалися неможливими. Цей шлях, безумовно, потрібно вважати екстенсивним. Проте вже у другій половині ХХ століття, разом із народженням перших зразків комп'ютерної техніки, формується напрям досліджень, який започаткував радянський бакинський інженер і дослідник Генріх Саулович Альтшуллер (1926-1998). Він запропонував теорію творчості, яка отримала назву – «Теорія розв'язання винахідницьких задач» (рос. Теория решения изобретательских задач; англ.: Theory of Inventive Problem Solving; нім.: Theorie zur Losung von Aufgaben beim Erfinden).

Ця теорія в своїй основі ґрунтується на запереченні ефективності множинного вибору. Метод проб і помилок, на думку автора цієї теорії – Г. Альтшуллера, не є ефективним, тому, що не є економічним. Ми витрачаємо занадто багато ресурсів на пошук відповіді. Винаходи, які робилися традиційним шляхом, були реальним марнуванням часу, а з точки зору економіки, і коштів.

Теорія розв'язання винахідницьких задач ґрунтується на припущенні, що технічні системи розвиваються за певними законами. Виявивши ці закони ми зможемо ефективно

трансформувати технічні системи в напрямку підвищення їх ефективності, наближаючи їх до «ідеальних систем».

В основі вищезазначеної теорії знаходиться філософська концепція, яка передбачає діалектику розвитку природних і штучних систем. Починаючи розміркування ми виявляємо внутрішнє протиріччя, яке потребує розв'язання. Виявлення та розв'язання протиріччя і є «філософською» методологією цієї теорії творчого мислення.

Таким чином, ми можемо однозначно стверджувати, що Теорія розв'язання винахідницьких задач (ТРВЗ) спирається на певне філософське бачення розвитку технічних систем, яке передбачає визнання внутрішніх протиріч системи як джерела їх трансформації в напрямку досягнення стану «ідеальності». Окрім цього, обов'язковою необхідною контекстуальною компонентою є визнання факту існування певних закономірностей розвитку технічних систем, які можуть бути виявлені й використані винахідниками.

Список літератури

1. Злотин Б. Л., Зусман А. В. Месяц под звездами фантазии: Школа развития творческого воображения / Худож. А. М. Гладышев. – Кишинев: Лумина, 1988. – 271 с.
2. Орлов М.А. Основы классической ТРИЗ. Практическое руководство для изобретательного мышления. – М.: СОЛОН-Пресс, 2005. – 416 с.

ЗМІСТ

Koval V. U. The role of the national organization at the social adaptation of belarusians in Czechoslovakia (1920–1930th)	3
Крючек П. С. Унии между Великим княжеством Литовским и Королевством Польским в трудах М.В. Довнар-Запольского	5
Росавицький О. О. Народний суверенитет та його вплив на формування демократії	7
Ордіна Л. Л. Актуалізація демократичних цінностей у формуванні студентської молоді	9
Хахула Б. В. Особливості формування лідера у науці	11
Хахула Л. П. Філософські підходи щодо удосконалення напрямів комунікаційної політики організації	14
Токмань Г. Л. Національне у праці «Доля Росії» Миколи Бердяєва і романі «Червоне і зелене» Айріс Мердок	17
Шумські І. І. Уплыў неакансерватыўнай палітыкі Р. Рэйгана на тэндэнцыі амерыканскай культуры	20
Самойленко Л. Я. Особливості антикризового публічного управління на місцевому рівні	23
Овчаренко А. О. Методи та програми штучного інтелекту	25
Мельник О. Г. Спільна сільськогосподарська політика в ЄС – досвід для ефективного моніторингу земель в Україні	29
Макарчук В. В. Особливості розвитку земельних відносин на початку ХХ ст. в Україні	30
Ткаченко О. В., Савчук О. В. Штучний інтелект у сільському господарстві	33
Ищенко М. П. Актуалізація проблем філософії науки і техніки як напряму філософських досліджень	35
Будугай О. Д., Будугай А. О. Художнє змалювання екзистенційного стану самотності жінки-поетеси	

у збірці лірики Наталії Павлик «На прощі життя»	39
Велика К. І., Ярмола О.В.	
Білоцерківський період життя і творчості видатного українського письменника і громадського діяча Ю. Я. Будяка (Покоса)	43
Чернецький Є. А.	
Доведення Бердяєвими своїх прав на дворянську гідність у Київському дворянському депутатському зібранні (перша половина ХІХ століття)	45
Мельник Л. М.	
Філософія пандемії	47
Марчук В. В.	
Основна умова формування ціннісних орієнтацій особистості	48
Duzha I. A.	
The American program for the peaceful transition of Venezuela to democracy	50
Ярмола О. В.	
Теорія розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) в контексті філософського осмислення розвитку науки і техніки	52